

Masteroppgave
ved Handelshøyskolen BI

Derfor skifter selskap revisor

- en studie av revisorskifter blant norske aksjeselskap

Eksamenskode og -navn:

GRA 1920 – Masteroppgave i regnskap og revisjon

Innleveringsdato:

31.08.2011

Veileder:

Jon Christian Langli

Stuedsted:

Handelshøyskolen BI Oslo

Innhold

Liste over tabeller og figurer	3
Forord	5
Sammendrag	6
1. Innledning.....	8
1.1 Generelt	8
1.2 Begrepsavklaringer	9
2. Forskningsspørsmål og teoretisk fundament	10
2.1 Innledning.....	10
2.2 Utvikling av forskningsspørsmål	10
2.3 Tidligere studier.....	11
2.3.1 Artikkelsøk	11
2.3.2 Litteraturstudie.....	12
3. Regelverk ved skifte av revisor.....	17
3.1 Innledning.....	17
3.2 Ordinært revisorskifte.....	18
3.3 Skifte i revisors tjenestetid.....	18
3.4 Revisors fratreden.....	19
3.5 Registrering av revisorendringer i Foretaksregisteret.....	20
4. Forskningsmetode.....	21
4.1 Innledning.....	21
4.2 Metode – hvor mange skifter revisor?	22
4.2.1 Kategorisering av kunngjøringene.....	22
4.2.2 Trekning av utvalg	24
4.2.3 Gruppering av kunngjøringene.....	26
4.3 Metode – hvorfor selskap skifter revisor	26
4.3.1 Utvalg og valg av kontaktform	26
4.3.2 Spørreskjema	28
4.3.3 Registrering og datamatrikse	29
4.4 Metode – hvorfor mange selskap ikke skifter revisor.....	30
4.4.1 Innledning	30
4.4.2 Hvor mange skifter aldri revisor?	30
4.4.3 Spørreskjema	31
4.5 Oppsummering	32
5. Undersøkelsens resultater	34

5.1 Hvor mange selskap skifter revisor?.....	34
5.1.1 Innledning.....	34
5.1.2 Antall revisorskifter 2001-2010.....	35
5.1.3 Andel revisorskifter 2001-2010.....	37
5.2 Hvorfor skifter selskap revisor?.....	39
5.2.1 Innledning.....	39
5.2.2 Resultater fra undersøkelsen.....	39
5.3 Hvorfor skifter mange selskap aldri revisor?.....	45
5.3.1 Innledning.....	45
5.3.2 Tilfreds med revisors kvalitet, men ikke størrelsen på honoraret.....	45
5.3.3 Hvorfor har selskapet valgt å beholde revisor i hele perioden?.....	46
5.3.4 Positive til offensiv markedsføring.....	47
6. Analyse.....	48
6.1 Innledning.....	48
6.3 Hvorfor selskap skifter revisor.....	50
6.4 Selskap som ikke skifter revisor.....	53
7. Oppsummering.....	54
7.1 Innledning.....	54
7.2 Hvor mange skifter revisor?.....	55
7.3 Hvorfor skifter selskap revisor?.....	55
7.4 Hvorfor skifter mange selskap aldri revisor?.....	56
8. Avslutning.....	56
 Referanser.....	 58
 Vedlegg:.....	 62

Liste over tabeller og figurer

Tabell 5.1: Den viktigste oppgitte årsaken til at norske aksjeselskap skiftet revisor i 2010.....	40
Tabell 5.2: Den viktigste årsaken til at norske aksjeselskap skiftet revisor i 2010, etter å ha generalisert tallene.....	41
Tabell 5.3: Den nest viktigste årsaken til at selskapet skiftet revisor. Svarene er gitt av selskap som oppga flere grunner til at det skiftet revisor.....	42
Tabell 5.4: Andel selskap som innhentet pristilbud med flere revisorer før de skiftet revisor.....	42
Tabell 5.5: Forholdet selskapene la størst vekt på ved valg av ny revisor i 2010.....	43
Tabell 5.6: Grad av tilfredshet med kvaliteten på tjenestene fra forrige revisor.....	44
Tabell 5.7: Grad av samsvar mellom revisjonshonorar og tjenestene som ble levert.....	44
Tabell 5.8: Grad av tilfredshet med kvaliteten på tjenestene fra revisor.....	46
Tabell 5.9: Grad av tilfredshet med samsvaret mellom prisen på tjenestene og tjenestene som blir levert.....	46
Tabell 5.10: Hvorfor selskapene har valgt å beholde den samme revisoren siden stiftelsen i 2000.....	47
Tabell 6.1: Store selskapers viktigste begrunnelse for å skifte revisor i 2010.....	51
Tabell 6.2: Små selskapers viktigste begrunnelse for å skifte revisor i 2010.....	51
Figur 5.1: Antall kunngjøringer om revisorendringer i Foretaksregisteret for norske aksjeselskaper i perioden 2001-2010.....	35
Figur 5.2: Andel kunngjøringer om revisorendringer i Foretaksregisteret blant norske aksjeselskap i perioden 2001-2010.....	35

Figur 5.3: Antall <i>ordinære revisorskifter</i> blant norske aksjeselskap i perioden 2001-2010.....	36
Figur 5.4: Antall <i>revisorfratredelser</i> blant norske aksjeselskap i perioden 2001-2010.....	36
Figur 5.5: Antall kunngjøringer blant norske aksjeselskap i perioden 2001-2010 som gjelder <i>endringer hos revisor</i>	37
Figur 5.6: Andel av norske aksjeselskap som i perioden 2001-2010 foretok et <i>ordinært revisorskifte</i>	38
Figur 5.7: Andel av norske aksjeselskaper hvor revisor <i>fratrådte</i> i perioden 2001-2010.....	38
Figur 5.8: Andel ordinære revisorskifter i perioden 2000-2010 blant norske aksjeselskap som ble stiftet i 2000.....	45
Figur 6.1: Fordeling av revisorskifter blant selskap som ble stiftet i 2000, og som har skiftet revisor én gang i perioden frem til 31.12.2010.....	54

Forord

Mitt faglige utgangspunkt er at jeg har jobbet som revisor siden 2006, og har nå studiepermisjon fra min jobb som registrert revisor i revisjonsfirmaet Kjelstrup & Wiggen AS for å fullføre Master i Revisjon og Regnskap (MRR) ved Handelshøyskolen BI. Med denne masteroppgaven fullfører jeg MRR.

Jeg vil benytte anledningen til å takke professor John Christian Langli ved Handelshøyskolen BI for god og konstruktiv veiledning i arbeidet med denne masteroppgaven. Jeg vil også rette en takk til kollegaer i revisjonsfirmaet Kjelstrup & Wiggen AS for innspill i utviklingen av forskningsspørsmål og utarbeidelsen av spørreskjemaene. Jeg vil også takke alle bedriftslederne som har tatt seg tid til å besvare mine spørreskjema om valg og skifte av revisor.

Sammendrag

Temaet for denne masteroppgaven er norske aksjeselskapers skifte av revisor. Oppgaven søker å gi svar på *hvorfor* og *hvor ofte* selskap skifter revisor. Til sist forsøker jeg å finne ut hvorfor mange selskap aldri bytter ut sin revisor.

Masteroppgaven er etnologisk i sin tilnærming, og bygger både på intervjuer av ledere i norske aksjeselskap og en gjennomgang av kunngjorte revisorendringer i Foretaksregisteret. I arbeidet med å besvare oppgavens forskningsspørsmål har jeg foretatt totalt 201 intervjuer og gjennomgått over 12 000 kunngjøringer.

Undersøkelsene viser at i perioden 2001-2010 har årlig mellom 7,5 og 11,5 prosent av norske aksjeselskap skiftet revisor. Det har ikke vært noen entydig utvikling i antallet skifter i denne tiårsperioden. Kun 2,1 prosent av selskapene skiftet i 2010 revisor som følge av misnøye med revisoren. 1,8 prosent skiftet for å samle revisjonen av flere av sine selskap hos ett revisjonsforetak. Revisorfratredelser medførte at 1,2 prosent av selskapene måtte skaffe seg ny revisor.

Ved valget av ny revisor legger hvert tredje selskap avgjørende vekt på anbefalinger fra andre eller egne erfaringer fra tidligere samarbeid med revisoren. Kun 8 prosent oppgir at revisors honorar har vært avgjørende for hvilken revisor selskapet har valgt.

Selskapene som ble stiftet i 2000, og som fortsatt eksisterte ved utgangen av 2010, har i gjennomsnitt skiftet revisor én gang i løpet av denne elleveårsperioden. 35 prosent av selskapene har beholdt den samme revisoren i hele perioden. Blant disse er fire av fem selskap fornøyd med kvaliteten på tjenestene, mens kun hvert fjerde selskap mener det er bra samsvar mellom revisors honorar og tjenestene som blir utført. De fleste begrunner sin lojalitet til revisor med god kvalitet på tjenestene, men det er også flere som beholder den samme revisoren fordi de mener det er for arbeidskrevende å gjennomføre et revisorskifte.

Denne masteroppgaven har vist at det er relativt få selskap som foretar et revisorskifte på grunn av misnøye med revisoren. Mange uttrykker likevel stor frustrasjon over nivået på revisjonshonoraret, og da gjerne revisors timeforbruk.

Revisjonsforetakene synes derfor å ha en stor kommunikasjonsmessig utfordring når det gjelder å forklare og begrunne timeforbruket og faktureringen. At misnøyen er størst blant de små selskapene, som nå i mange tilfeller er fritatt revisjonsplikt, gjør det ekstra viktig for revisjonsforetaket å fokusere på denne utfordringen.

1. Innledning

1.1 Generelt

Alle norske aksjeselskap har frem til og med regnskapsåret 2010 hatt revisjonsplikt. Fra 2011 kan små aksjeselskap få fritak for denne plikten.¹ Basert på erfaringene fra da Sverige (2010) og Danmark (2006) opphevet revisjonsplikten for de minste foretakene, kommer en betydelig andel av norske selskap til å benytte seg av muligheten til å velge bort revisjon av regnskapet. Dette bekreftes også i en undersøkelse utført av Revisorforeningen i mars 2011.² 40 prosent av selskapene som kan velge bort revisjonen, svarte at de planla å gjøre dette.

Det er anslått at om lag 100 000 aksjeselskap har mulighet til å benytte seg av fritaket i den nye loven.³ Tall fra Foretaksregisteret i Brønnøysundregistrene viser at pr. 20. august 2011 hadde 3 710 aksjeselskap valgt bort revisjon av regnskapet. Det betyr at foreløpig har kun 3,7 prosent av selskapene med mulighet for fritak, benyttet seg av muligheten. Det forventes imidlertid en markant økning i dette antallet når selskapene høsten 2011 og i 2012 får det formelle på plass i form av generalforsamlingsvedtak, styrefullmakt og styrebeslutning.

Bortfallet av revisjonsplikten for små aksjeselskaper vil trolig få stor betydning for revisjonsbransjen. Det er ventet at mange av de mindre revisjonsforetakene, som gjerne har en betydelig andel av klienter som omfattes av fritaket, blir hardest rammet. Men også mellomstore og store revisjonsforetak vil oppleve bortfall av klienter. Det er grunn til å tro at dette vil skape enda hardere konkurranse i bransjen. Det vil derfor være av stor betydning å få mer kunnskap om hvorfor noen selskap velger å skifte revisor, mens andre beholder sin revisor i år etter år.

¹ Lovendringene ble sanksjonert i statsråd 15.04.11. Loven trådte i kraft 1. mai 2011.

² Undersøkelsen utført av analysebyrået Perduco i perioden 4. til 25. mars 2011 på vegne av Revisorforeningen. Totalt 2 000 selskap i Norge med én eller flere ansatte ble kontaktet. *Revisjon og Regnskap*, 2011 nr. 5, s. 10.

³ Revisorforeningen; revisorforeningen.no/?aid=9037737&did=9553660.

Et av de mest aktuelle spørsmålene i revisjonsbransjen i 2011 er hvor mange av de små selskapene som kommer til å benytte seg av muligheten til å velge bort revisjonen av regnskapet. Siden spørsmålet allerede er delvis besvart i undersøkelser, og vi i løpet av 2011 og 2012 vil få et klart svar på spørsmålet, har jeg i denne oppgaven ikke fokusert på denne problemstillingen. Jeg har i stedet vært opptatt av å finne ut hvorfor norske aksjeselskap velger å skifte ut sin revisor til fordel for en annen, om de innhenter pristilbud fra flere revisjonsforetak før de skifter, og hva de ellers legger vekt på når de skal finne seg en ny revisor. Jeg har også forsøkt å finne svar på hvorfor en så stor andel av norske aksjeselskap aldri skifter revisor. Er det fordi selskapene er svært fornøyde med kvaliteten og prisnivået på tjenestene fra revisor? Eller er det andre forklaringer som gjør at terskelen for å skifte ut revisoren synes å være høy?

Resultatene fra mine spørreundersøkelser bør være av interesse for flere enn bare revisjonsbransjen. Både kunder, leverandører og långivere kan ha interesse av å få mer kunnskap om hvorfor selskap skifter revisor. Videre har vi et regelverk som er laget blant annet for å hindre at selskap skifter revisor uten saklig grunn, jf. revisorloven § 2-1 syvende ledd. Økt kunnskap om bakgrunnen for at selskap skifter revisor, bør derfor være relevant også for lovgiverne.

1.2 Begrepsavklaringer

Enhetene jeg undersøker i denne oppgaven er norske aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Disse selskapsformene reguleres av henholdsvis aksjeloven og allmennaksjeloven. Når jeg i denne oppgaven skriver om *aksjeselskap*, vil dette omfatte begge selskapsformene dersom jeg ikke eksplisitt oppgir noe annet. I gjennomgangen av regelverket for revisorskifter i kapittel 3, vil jeg ha lovhenvvisninger til både aksjeloven (asl.) og allmennaksjeloven (asal.).

Når jeg i denne oppgaven benytter begrepet *revisjonsforetak*, inkluderer dette alle selskapsformer en revisor kan organisere sin virksomhet i. Når jeg benytter *revisor*, har dette begrepet nøyaktig det samme meningsinnholdet som *revisjonsforetak*. Enkelte steder i oppgaven skriver jeg om *ansvarlig revisor*.

Dette vil være i omtale av en revisorperson, og meningsinnholdet vil være i samsvar med definisjonen av ansvarlig revisor i revisorloven § 3-7 første ledd.

2. Forskningsspørsmål og teoretisk fundament

2.1 Innledning

Masteroppgaven har som formål å gi svar på flere forskningsspørsmål. I dette kapittelet vil valget av forskningsspørsmål bli utdypet. Det vil også bli gitt en gjennomgang av tidligere studier på dette forskningsområdet.

2.2 Utvikling av forskningsspørsmål

Forskningsspørsmål er spørsmål som blir stilt med et bestemt formål, og som ved å bli stilt på en presis måte lar seg belyse gjennom bruk av samfunnsvitenskapelige metoder (Halvorsen 2003, 22). Denne oppgaven består hovedsakelig av tre forskningsspørsmål: Hvor hyppig skifter norske aksjeselskap revisor? Hvorfor skifter selskapene revisor? Hvorfor velger mange selskap aldri å skifte revisor?

Ideen til oppgavens forskningsspørsmål kom etter at mange selskap under finanskrisen fokuserte sterkt på å kutte kostnader. Gjennom arbeidet som revisor, og i samtaler med flere bedriftsledere, fikk jeg et klart inntrykk av at selskapenes kostnadsfokus i aller høyeste grad også gjaldt kostnadene knyttet til revisjon og rådgivning fra revisjonsforetakene. Jeg ble derfor nysgjerrig på om vi i Norge har hatt en utvikling de siste årene hvor selskapenes "lojalitet" til revisor er blitt svakere, og om stadig flere selskap innhenter pristilbud fra andre revisorer. Jeg mente derfor det ville være interessant å finne ut hvor stor andel av norske selskap som skifter revisor, og hvorvidt selskapene nå skifter revisor hyppigere eller sjeldnere enn tidligere.

Etter flere års arbeid som revisor har jeg erfart at mange selskapers revisorskifter er motivert av ønsket om å oppnå billigere tjenester fra revisor. Samtidig forteller mange selskap at honorarets størrelse ofte ikke er den viktigste grunnen til at de

går til det skritt å finne seg en ny revisor. Selv om revisjonsforetakene har en formening om hvorfor klientene skifter revisor, får de sannsynligvis ikke alltid vite klientens oppriktige begrunnelse for skiftet. Det kan også være betydelige forskjeller på hvorfor de ulike revisjonsforetakene får eller mister klienter. Jeg mener derfor det er svært relevant å få mer kunnskap om hvorfor selskapene skifter revisor og hva de legger vekt på ved valg av ny revisor. Med økt konkurranse blir det enda viktigere med kunnskap om hva selskapene vektlegger når de avgjør om de skal beholde sin revisor eller skifte til en annen.

Videre synes det å være en utbredt oppfatning i revisjonsbransjen at antallet revisorskifter er så lavt at det er vanskelig å øke sin markedsandel raskt og vesentlig uten ved oppkjøp av klientporteføljer eller ved sammenslåing med andre revisjonsforetak. For at foretak med vekstambisjoner skal få mer innsikt i hvordan de skal innrette sin strategi for å få flere selskap til å velge deres tjenester, er det relevant å vite mer om hvorfor mange selskap velger å beholde sin revisor i år etter år. Det tredje forskningsspørsmålet jeg ønsker å besvare i denne oppgaven er derfor hvorfor mange selskap aldri bytter revisor, og hva som eventuelt skal til for at de skifter til en annen revisor.

Jeg har i prosessen med utvikling og utarbeidelse av forskningsspørsmålene diskutert temaet med veileder Jon Christian Langli ved Handelshøyskolen BI og to av partnerne i revisjonsfirmaet hvor jeg jobber.

2.3 Tidligere studier

2.3.1 Artikkelsøk

For å utarbeide referanserammen har jeg søkt litteratur på Handelshøyskolen BIs biblioteksdatabase Bibsys Ask. Jeg har foretatt søk etter publikasjoner i databasene Web of Science (ISI), JSTOR, ScienceDirect og Idunn.no, samt i Google Scholar. Søkeordene som er benyttet er revisor, revisjon, valg, anbud, skifte og bytte, og kombinasjoner av disse. Jeg har også benyttet tilsvarende engelske ord. Relevant litteratur er også funnet ved å se på referanselistene i fremsøkte bøker og artikler.

2.3.2 Litteraturstudie

2.3.2.1 Innledning

Litteraturstudien er delt inn i litteratur som jeg har funnet fra Norge, Sverige og øvrige land. I dette delkapittelet presenterer jeg mange av de relevante studiene jeg har funnet, mens jeg i kapittel 6 sammenligner flere av disse studiene med resultatene fra mine egne undersøkelser.

2.3.2.2 Norge

Det er gjort få studier av valg og skifte av revisor i Norge. Hatterud, Lillebø og Udahl (1997) studerte om selskapene som ble børsnotert i perioden 1986-1995 hadde en tendens til å skifte revisor hyppigere enn andre selskap, men konkluderte med at de ikke fant noen klar sammenheng mellom børsnotering og skifte av revisor. Blant selskapene som skiftet revisor, var det heller ingen klar tendens til at selskapene skiftet fra et mindre revisjonsforetak til et 'Big Six'-selskap.⁴ Flere internasjonale studier har imidlertid påvist at selskap som førstegangsnoteres på børs i stor grad foretrekker en 'Big Eight'-revisor⁵ fremfor et mindre revisjonsforetak, jf. Carpenter og Strawser (1971) og Menon og Williams (1991), referert i Hatterud, Lillebø og Udahl (1997). Studiene viste generelt at dette skyldtes selskapenes tro på at et stort revisjonsforetak gir høyere kvalitet på regnskapet, og dermed mer korrekt prising av selskapene.

I Hatterud, Lillebø og Udahls undersøkelse oppga selskapene mange ulike årsaker til at de skiftet revisor; oppkjøp/fusjon, revisors anseelse, forventede positive markedsreaksjoner, ønske om et større revisjonsselskap, press fra tilretteleggere og ønske om bedre kvalitet og service.

I mars 2011 utførte analysebyrået Perduco på oppdrag fra Revisorforeningen en undersøkelse blant 2 000 norske foretak. Intervjuene ble utført i forkant av lovendringen om revisjonsplikt for de minste selskapene, og handlet mye om

⁴ Big Six: Arthur Andersen, Coopers & Lybrand, Ernst & Young, Deloitte Touche, KPMG og Price Waterhouse.

⁵ Big Eight: Arthur Andersen, Arthur Young, Coopers & Lybrand, Deloitte Haskins and Sells, Ernst & Whinney, Peat Marwick & Mitchell, Touche Ross og Price Waterhouse.

hvordan selskapene ville handle ved et eventuelt bortfall av revisjonsplikten. Men undersøkelsen inneholder også noen andre interessante poeng. Blant annet svarer 76 prosent av selskapene at de er fornøyd eller svært fornøyd med sin revisor. Kun 7 prosent er misfornøyd. Videre er det færre selskap med 1 til 4 ansatte som oppgir at de har nytte av revisjon enn blant selskapene med 5 til 19 ansatte. Selskapene fikk også spørsmål om hvilke faktorer som vil være viktig ved valg av revisor. 'Kompetanse/kvalitet' scoret høyest blant respondentene, mens kun 19,3 prosent svarte at prisen vil være viktig.

2.3.2.3 Sverige

I Sverige har Forsberg og Simons (2005) og Cederlöf, Hagström og Jonsson (2010) studert bedrifters forhold til svenske revisjonsforetak. Forsberg og Simons (2005) undersøkte hvilke faktorer som var viktigst ved mindre selskapers valg av revisor, og om disse ble påvirket av selskapenes størrelse og bransje. Undersøkelsen viste at selskapene la mest vekt på revisors kommunikasjonsevner. I rangeringen kom kompetanse, relasjoner mellom selskap og revisor, pris og revisors image/rykte på de neste plassene. Undersøkelsen viste også at disse faktorene bare i mindre grad ble påvirket av selskapenes størrelse og bransje.

Forsberg og Simons (2005) henviser også til Derkum, Carlsson og Åberg (2003), en svensk studie som viste at det i hovedsak bare var to faktorer som kunne medføre et revisorskifte blant små aksjeselskaper; utilstrekkelig kompetanse og dårlig personkjemi mellom revisor og klienten. De mindre selskapene mente videre at de store revisjonsfirmaene ikke tok seg tilstrekkelig tid til oppfølging av små selskap, og at kostnaden det medfører å ha et kjent revisjonsforetak med høy troverdighet, ikke forsvaret gevinsten man oppnår ved å benytte et slikt foretak.

Cederlöf, Hagström og Jonsson (2010) foretok dybdeintervjuer blant fem svenske aksjeselskaper med en omsetning på mellom 10 og 25 millioner kroner. Studien viser at følgende revisoregenskaper hadde størst betydning ved valg av revisor (i rangert rekkefølge): Personkjemi, kompetanse, rådgivningstilbud, bransjekunnskap, hyppig relasjon, erfaring og rykte. Ifølge forfatterne samsvarer

resultatene i stor grad med resultatene fra internasjonale studier som de har sammenlignet med.

2.3.2.4 Øvrige land

Internasjonalt er studiene til Beattie og Fearnley (1994, 1995, 1998) om valg og skifte av revisor blitt mye referert. Forfatterne poengterte i sin artikkel fra 1995 at de kun kjente til systematiske studier av dette emnet fra USA og Australia, og mente at det på grunn av ulikhetene i forskjellige lands revisjonsreguleringer er viktig å gjøre studier på dette området i flere land. Siden det er gjort relativt få kjente studier internasjonalt, og Beattie og Fearnleys studie er ferskere enn flere av de amerikanske og australske, velger jeg å bruke en del plass på å presentere resultatene fra deres studier.

I 1994 påviste Beattie og Fearnley at det blant 2 079 børsnoterte- og USM-selskap (Unlisted Securities Market) i Storbritannia var 16,4 prosent av selskapene som hadde skiftet revisor i løpet av femårsperioden 1987-91. De rangerte videre revisjonsselskapene i tre grupper; ”Topp åtte”, ”9-20” og ”Under topp 20”, og fant at 40 prosent av revisorskiftene skjedde innad i en av disse gruppene, mens 60 prosent skjedde mellom gruppene.

I 1995 publiserte Beattie og Fearnley en studie av 210 børsnoterte- og USM-selskap i Storbritannia og Irland. Den viste hvilke karaktertrekk ved revisjonsforetakene som vil være viktig når et selskap eventuelt skal skifte revisor. Beattie og Fearnley identifiserte totalt 29 karaktertrekk (vedlegg 5), og delte dem inn i åtte hovedgrupper: Rykte/kvalitet, aksept fra tredjepart, valuta for pengene, tilbud av andre tjenester, små revisjonsselskap, spesialisert bransjekunnskap, ikke-’Big Six’-selskap og geografisk nærhet.

De fire viktigste gruppene av karakteristikk viste seg å være rykte/kvalitet, aksept fra tredjepart, valuta for pengene og tilbud av andre tjenester. Dette er i stor grad i samsvar med det forfatterne refererer til som ”Big Six-faktorene”; rykte/kvalitet, troverdighet blant tredjepart og bransjekunnskap. At kvalitet,

troverdighet og spesialkunnskap er sentrale elementer, får empirisk støtte fra blant annet DeAngelo (1981b).

Beattie og Fearnleys (1995) undersøkelse viste videre vesentlige forskjeller mellom store og små selskap. De store la mye vekt på kompetanse, kvalitet og bransjekunnskap, og var mindre opptatt av nivået på revisjonshonoraret. For de mindre selskapene var derimot revisjonshonoraret av stor betydning.

To av tre selskap i undersøkelsen hadde i løpet av de siste fem årene vurdert å skifte revisor. De fleste begrunnet dette med størrelsen på revisjonshonoraret. Misnøye med kvaliteten på revisjonen (definert som revisors evne til å løse problemer), strukturelle endringer hos revisor, samarbeidsproblemer, påvirkning fra en tredjepart og uenighet om regnskapsprinsipper fikk også mange til å vurdere et revisorskifte.

Blant selskapene som hadde vurdert å skifte de siste fem årene, var det kun 27 prosent som gikk til det skritt å bytte ut sin revisor. Selskapene som lot være å skifte revisor, oppga i hovedsak tre grunner til dette: Mange fikk tilbud fra sin nåværende revisor om et lavere revisjonshonorar. Andre droppet å skifte på grunn av mangel på tid og for å slippe forandringer og uro. Til sist var det en del som beholdt den samme revisoren fordi den lovte å forbedre kvaliteten på revisjonen.

I 1998 gjorde Beattie og Fearnley en egen studie av selskap som vurderte å skifte revisor. De fant da en mer positiv holdning til å skifte revisor og å innhente anbud enn hva de tidligere hadde observert. Honorarstørrelsen var både den hyppigste grunnen til at selskapene vurderte å skifte revisor, og den mest avgjørende faktoren ved valg av ny revisor. Personkjemi og forholdet til revisjonsteamets ledelse ble vurdert som viktigere enn hvilke tjenester som revisjonsforetakene kunne tilby. Over halvparten av revisorskiftene blant børs- og USM-selskapene fant sted ved hjelp av anbud. Eksisterende revisor hadde kun 18 prosent sjanse for å beholde oppdraget etter en anbudsrunde. Videre medførte anbudene en klar reduksjon i revisjonshonoraret i året hvor selskapet skiftet revisor.

Beattie og Fearnley (1998) mener at det for et revisjonsforetak ikke nødvendigvis er viktigst å være billigst, men at man ikke beveger seg utenfor kundenes pristoleranse. I så fall unngår man å bli byttet ut på grunn av prisspørsmålet. Den viktigste årsaken til revisorskifte viste seg å være misnøye med de revisoransattes kompetanse og profesjonalitet.

Jeg vil videre kort gjennomgå en del andre studier som er blitt gjort om valg og skifte av revisor. DeAngelo (1981b) argumenterte som tidligere nevnt for at revisors størrelse påvirket revisjonskvaliteten, og begrunnet dette med at store revisjonsforetak har færre incentiver til å redusere revisjonskvaliteten for å beholde en enkelt klient. Studien blant amerikanske selskap viste også at når agentkostnadene øker, blir det lagt større vekt på å ha en revisor med høy kvalitet. Francis & Wilson (1988) fant også at selskap med høye agentkostnader tenderte til å velge et Big Eight-selskap.

Schwartz & Menons (1985) studie viste at selskap som slet økonomisk, hadde en langt større tendens til å skifte revisor enn ”friske” selskap. Fortin og Pittman (2007) undersøkte om det var noen sammenheng mellom valg av revisor og prising av gjeld. De fant at det ikke hadde noen effekt hvorvidt man hadde en Big 4-revisor eller en annen revisor med hensyn til kredittrating eller obligasjonseieres premiepåslag i forhold til fremtidig tap på grunn av mangelfull revisjon.

Firths (1999) britiske studie av oppkjøpte selskap viste at de fleste oppkjøp av selskaper resulterer i et skifte av revisor i disse selskapene, fortrinnsvis til den samme revisoren som oppkjøperen bruker i flere av sine øvrige selskap. Haskins og Williams' (1990) studier viste at det forelå et signifikant forhold mellom selskapers fusjon og skifte fra et ikke-Big Eight-selskap til et Big Eight-selskap.

Men det er ikke bare endringer på eiersiden hos klientene som har betydning. Også endringer hos revisjonsforetakene har betydning. Healy og Lys (1986) så på hvordan klientene til et ikke-Big Eight-selskap reagerte når deres revisor fusjonerte med et Big Eight-selskap. Små klienter med lav vekst skiftet i mange tilfeller til et annet ikke-Big Eight-selskap, mens store klienter med vekst beholdt det nyfusjonerte revisjonsforetaket.

Levinthal og Finchman (1988) og Seabright, Levinthal og Finchman (1992) så på forholdet mellom revisor og klient, og fant at båndene som blir knyttet mellom personer direkte involvert i revisor/klientforholdet, kunne være avgjørende for hvorvidt det ble et skifte. I tillegg økte sannsynligheten for å beholde revisjonsoppdraget med lengden på klientforholdet.

Ifølge Jobber (2010) og Doyle (2006) vil det for mange selskap være vanskelig å bedømme de ulike revisjonsforetakene. Doyle mener at et tjenesteforetags produkt vil være ugripbart, noe som medfører at tjenestene er vanskelig å identifisere og kunden ikke kan kontrollere produktet på forhånd. Revisors rykte blir derfor betydningsfull ved valg av revisor. Jobber mener derimot at prisen er en nøkkelfaktor når en kunde skal velge mellom ulike aktører. Kunden benytter ofte prisen som en indikasjon på kvaliteten når aktøren er ukjent og produktet er vanskelig å bedømme før man har benyttet seg av det.

3. Regelverk ved skifte av revisor

3.1 Innledning

Valg og skifte av revisor for aksjeselskap reguleres både av revisorloven, aksjeloven/allmennaksjeloven og foretaksregisterloven. Regelverket tar sikte på å sikre revisor mot å bli oppsagt på usaklig grunnlag, samtidig som det skal være mulig for selskapene å velge en ny revisor når dette er saklig begrunnet, jf. revl. § 2-1 syvende ledd.

Gulden (2010, 85-101) deler revisorskiftene i tre grupper. Den første gruppen omfatter ”ordinære” revisorskifter der selskapet på ordinær generalforsamling velger en ny revisor. Den andre gruppen gjelder selskap som velger ny revisor i løpet av revisors ”tjenestetid”. Selskapet må da vedta revisorskiftet på en ekstraordinær generalforsamling. Til sist har vi revisorskiftene som skyldes at revisor fratrer. I kapittel 3.2 til 3.4 følger en kort gjennomgang av regelverket og andre forhold knyttet til disse ulike gruppene av revisorskifter.

Jeg vil presisere at det som i dette kapitlet omtales som et *ordinært revisorskifte* ikke tilsvarer det jeg kategoriserer som ordinært revisorskifte i kapittel 4 og 5. I mine undersøkelser vil både revisorskiftene som omtales i 3.2 og 3.3 bli definert som et ordinært revisorskifte.

1. mai 2011 trådte det i kraft nye regler om revisjonsplikt som gir de minste selskapene mulighet til å velge bort revisjonen av regnskapet. Dette er som tidligere omtalt ikke tema for denne oppgaven, og jeg kommer derfor ikke til å gjennomgå regelverket vedrørende fravalg av revisjon.

3.2 Ordinært revisorskifte

Et ordinært revisorskifte i et aksjeselskap skjer ved at eierne på ordinær generalforsamling velger en ny revisor som avløser den tidligere revisoren. Selskapet må i etterkant sende endringsmelding til Foretaksregisteret, som registrerer den nye revisoren som selskapets revisor.

Når et revisjonsforetak blir forespurt om å påta seg et revisjonsoppdrag, plikter det ifølge revl. § 7-2 første ledd å be nåværende revisor om en uttalelse om hvorvidt det foreligger forhold som tilsier at foretaket ikke bør påta seg oppdraget. Etter eventuelt å ha påtatt seg oppdraget, samt blitt valgt på generalforsamlingen, sender revisor en villighetserklæring til selskapet. Erklæringen er et pliktig vedlegg når selskapet skal melde ifra om revisorskiftet til Foretaksregisteret.

3.3 Skifte i revisors tjenestetid

Revisors *tjenestetid* blir i lovforarbeidene omtalt som perioden mellom to generalforsamlinger (Gulden 2010, 92-93). Ikke sjelden skjer det at selskap velger en ny revisor før utløpet av den forrige revisorens tjenestetid. Det kan for eksempel skyldes at det er oppstått akutte samarbeidsproblemer med revisor, eller at selskapet har innhentet tilbud fra andre revisjonsforetak. Mange selskap opplever også at revisor av ulike årsaker ber dem om å finne seg en ny revisor, jf. kapittel 3.4. Vedtaket om revisorskifte må i disse tilfellene skje på en ekstraordinær generalforsamling.

Reglene knyttet til et slikt ”ekstraordinært revisorskifte” er på mange områder de samme som for et ordinært skifte. Dette gjelder både at det må foreligge en saklig begrunnelse for skiftet, at forespurt revisor plikter å be om opplysninger fra nåværende revisor, og at selskapet må sende melding om revisorskiftet til Foretaksregisteret.

I tillegg krever revl. § 7-1 fjerde ledd annet punktum ifølge Gulden (2010, 94) at revisor må sende en rapport til Finanstilsynet med begrunnelse for hvorfor revisjonsoppdraget avsluttes før utløpet av tjenestetiden. Flere revisjonsforetak tolker imidlertid § 7-1 fjerde ledd annet punktum at den kun gjelder ved revisors fratredelse, jf. kapittel 3.4. Det samme rapporteringskravet som i § 7-1 fjerde ledd annet punktum gjelder for selskapet som har skiftet revisor, jf. revl. § 2-1 syvende ledd siste punktum og asl./asal. § 7-2 fjerde ledd annet punktum.

3.4 Revisors fratreden

I enkelte situasjoner har revisor *plikt* til, og i andre tilfeller *rett* til, å fratre som revisor uten at selskapet har valgt ny revisor. Dersom revisor har avdekket og påpekt vesentlige brudd på lover og forskrifter som selskapet er underlagt, uten at selskapet iverksetter nødvendige tiltak for å rette på forholdene, har revisor ifølge revl. § 7-1 første ledd plikt til å si fra seg revisjonsoppdraget uten ugrunnet opphold. Dersom revisjonsforetaket ikke gis mulighet til å oppfylle sine plikter etter revisorloven, eller dersom det foreligger andre særlige grunner, har det rett til å fratre, jf. revl. § 7-1 annet ledd.

Lovgiver har lagt opp til at selskapet skal gis en reell mulighet til å få valgt ny revisor før nåværende revisor fratrer (Gulden 2010, 97). På den måten kan selskapet unngå kontinuitetsbrudd i revisjonen. Revisjonsforetaket plikter derfor å gi selskapet et ”rimelig forhåndsvarsel” før det fratrer, jf. revl. § 7-1 tredje ledd.

Dersom selskapet rekker å få valgt ny revisor før utløpet av fristen revisor har satt for sin fratreden, oppstår det ikke noe kontinuitetsbrudd. Foretaket kan da på vanlig måte melde revisorskiftet til Foretaksregisteret. Den nye revisoren blir da registrert mens den tidligere revisoren strykes i registeret.

Dersom selskapet ikke velger ny revisor før utløpet av fristen revisor har satt, opphører revisjonsoppdraget. Revisor må da selv gi melding til Foretaksregisteret om at oppdraget er avsluttet (revl. § 7-1 fjerde ledd første punktum, jf. foretaksregisterloven § 4-6 første ledd). Foretaksregisteret kunngjør i disse tilfellene at revisor har fratrudd.

I begge disse tilfellene skjer opphøret av revisjonsoppdraget før utløpet av tjenestetiden. Det betyr, som omtalt over, at både revisor og foretaket må sende melding til Finanstilsynet med begrunnelsen for opphøret, jf. revl. § 7-1 fjerde ledd siste punktum (revisors meldeplikt), og revl. § 2-1 syvende ledd siste punktum og asl./asal. § 7-2 fjerde ledd siste punktum (den revisjonspliktiges meldeplikt).

I tilfellene hvor revisor fratrer før selskapet har valgt ny revisor, står selskapet uten revisor, og vil motta et brev fra Foretaksregisteret hvor det blir gitt en frist på én måned for å innmelde en ny revisor, jf. asl./asal. §§ 16-15 (1) nr. 4 og 16-16 (1). Dersom selskapet ikke overholder fristen, vil Foretaksregisteret ”gjenta varselet ved kunngjøring i Brønnøysundregistrenes elektroniske kunngjøringspublikasjon og i en avis som er alminnelig lest på selskapets forretningssted”, jf. asl./asal. § 16-16 (2). Fristen blir da satt til fire uker. Dersom heller ikke denne fristen blir overholdt, vil Foretaksregisteret varsle tingretten om dette. Tingretten skal da uten ytterligere varsel beslutte selskapet oppløst, jf. asl./asal. §§ 16-17 (1) og (2).

3.5 Registrering av revisorendringer i Foretaksregisteret

Når et aksjeselskap skal registreres i Foretaksregisteret, må selskapet samtidig registrere hvilken revisor det har valgt. Revisors navn, forretningsadresse og eventuelt fødselsnummer (når revisor er en fysisk person) må registreres, jf. foretaksregisterloven § 3-7 første ledd. Dersom det skjer endringer i opplysningene som ble gitt ved registreringen, må selskapet sende inn en melding om dette på egne godkjente blanketter og med tilhørende pliktige vedlegg, jf. § 4-1 annet ledd. Foretaksregisteret registrerer den nye revisoren, sletter den gamle, og kunngjør samtidig endringene.

Foretaksregisteret etablerte sin kunngjøringsdatabase 1. november 1999, og denne databasen er nå søkbar for offentligheten gjennom registerets internettside⁶.

I 2010 sendte norske foretak inn 52 107 endringsmeldinger om revisor. I tiårsperioden fra 2001 til 2010 kunngjorde Foretaksregisteret totalt 312 359 revisorendringer. Når registeret kunngjør en slik endring, med overskriften ”Endring av revisor”, oppgis det hvilket revisjonsforetak som er selskapets nye revisor (selskapsnavn, organisasjonsnummer og adresse). Det fremgår ikke av kunngjøringen hvem som tidligere var registrert som selskapets revisor.

Endringsmeldingene om revisor kan deles inn i to grupper. Den klart største kategorien er meldinger som er sendt inn av *selskapet*, og som gjelder endringer ved selskapets revisor. Den andre gruppen er meldinger som er innsendt av *revisor* i forbindelse med at denne fratrer. En slik kunngjøring er helt lik kunngjøringen om en ordinær endring – med ett unntak; at det i denne kunngjøringen er oppgitt ”Fratrødt” bak opplysningene om revisjonsforetaket.

4. Forskningsmetode

4.1 Innledning

Det finnes en rekke forskjellige forskningsdesign å velge mellom. Det kan derfor være flere fremgangsmåter man kan følge for å besvare ett eller flere forskningsspørsmål. Samtidig er det undersøkelsens forskningsspørsmål som i stor grad må styre valg av metode.

I denne oppgaven har jeg forsøkt å finne en forskningsmetode som gjør at jeg i størst mulig grad kan besvare oppgavens forskningsspørsmål. I vurderingen av metode har jeg også tatt hensyn til hvilke ressurser jeg har hatt til rådighet. Både tid og penger har medført begrensninger i hva som har vært mulig å gjennomføre.

⁶ Adressen er www.brreg.no.

I kapittel 4.2-4.4 foretar jeg en gjennomgang av forskningsmetoden for hver av oppgavens tre hoveddeler.

4.2 Metode – hvor mange skifter revisor?

4.2.1 Kategorisering av kunngjøringene

Til tross for at alle revisorskiptene registreres i Foretaksregisteret, finnes det ingen enkel måte å finne ut hvor mange aksjeselskap som skifter revisor i løpet av et år.

Det finnes, som omtalt i kapittel 3.5, to kunngjøringsgrupper om revisorendringer. Den første gruppen er kunngjøringer om et revisorskipte eller om endringer ved den eksisterende revisor. Den andre gruppen er kunngjøringer om at revisor fratrer. Vanlige brukere har ingen mulighet til å skille disse to gruppene ved å spesifisere sitt søk i Foretaksregisterets elektroniske kunngjøringspublikasjon. Man må gå inn på hver enkelt kunngjøring for å finne ut om det er en ”ordinær” melding eller om det er en fratredelsesmelding merket ”Fratrødt”. Se vedlegg 12 og 13 for eksempler på slike kunngjøringer.

På grunn av det svært store antallet kunngjøringer om revisor, totalt 312 359 i perioden 2001-2010, har jeg av kapasitetshensyn ikke hatt mulighet til å gjennomgå alle disse manuelt for å finne den nøyaktige fordelingen mellom ordinære meldinger og fratredelsesmeldinger. Jeg har vært i kontakt med Brønnøysundregistrenes serviceavdeling for om mulig å få bistand i arbeidet, men avdelingen har antydnet et prisnivå per melding som vil bety en total kostnad på et sekssifret beløp. Jeg har ikke noe ønske om å betale et så stort beløp for disse opplysningene. Det finnes også andre metoder som med stor sannsynlighet vil gi en tilnærmet like korrekt fordeling av meldingene.

En fordeling av ordinære meldinger og fratredelsesmeldinger er imidlertid ikke tilstrekkelig for å gi svar på hvor mange selskap som skifter revisor. Dette skyldes at svært mange av de ordinære meldingene ikke gjelder noe reelt skifte av revisor. Når for eksempel et revisjonsforetak endrer sin selskapsform, må det sendes inn en melding om endringene til Foretaksregisteret. Dette er meldinger som skyldes endringer hos revisjonsforetaket, men som ikke er noe reelt revisorskipte.

Jeg ønsker i utgangspunktet å finne ut hvor mange reelle skifter av revisor det har vært i perioden 2001-2010. Det hadde derfor vært ønskelig å kunne skille ut de ordinære meldingene som skyldes reelle revisorskifter fra meldingene som er knyttet til endringer hos revisjonsforetakene.

I denne oppgaven har jeg derfor fordelt de ordinære meldingene i gruppene ”ordinære revisorskifter” og ”endringer hos revisor”. Den første gruppen inneholder, som jeg presiserte i kapittel 3, både revisorskifter vedtatt på ordinær generalforsamling og revisorskifter *i revisors tjenestetid*. I sistnevnte gruppe inngår endringer i revisors organisasjonsnummer, adresse og/eller navn. Endringer i organisasjonsnummer og adresse kan man fange opp ved å sammenholde den siste endringsmeldingen med tidligere registrerte opplysninger om selskapets revisor. Noen av de mindre navneendringene kan også identifiseres på denne måten.

I gruppen ”ordinære revisorskifter” er det imidlertid ikke kun reelle revisorskifter som inngår. Når en ser på et selskaps ”revisorhistorikk” i Foretaksregisteret, behøver ikke meldinger om ulike revisjonsforetak bety at det har forekommet reelle revisorskifter. Meldingene kan også skyldes en fusjon mellom revisjonsforetakene. Selskapene vil da ofte forholde seg til den samme ansvarlige revisoren som de har gjort tidligere, og ikke oppleve at revisorfusjonen har vært noe reelt skifte av revisor. Siden en fusjon mellom revisjonsforetak også ofte inkluderer et navneskifte, kan det være vanskelig å identifisere om det har vært en revisorfusjon eller et reelt skifte. Å finne ut om hver registrerte revisorendring – i hele tiårsperioden – skyldes et faktisk revisorskifte eller en fusjon mellom revisjonsforetak, ville vært en meget tidkrevende og nærmest umulig oppgave. Derfor inkluderer gruppen ”ordinære revisorskifter” også sammenslåing av revisjonsforetak. Det hadde vært ønskelig å kunne spesifisere dette nærmere, men inndelingen jeg benytter gir likevel et bilde av bevegelsene i revisjonsmarkedet. Med tanke på at et revisjonsforetaks hurtigste måte å øke markedsandeler på, ofte vil ligge i oppkjøp eller sammenslåinger, er det ikke irrelevant å ha med disse endringene i denne gruppen. Gjennom spørreundersøkelsen blant selskap med ”ordinære revisorskifter” i 2010, vil oppgaven gi en detaljert oversikt over bakgrunnen for revisorendringene, jf. kapittel 5.2.

Her følger noen eksempler på hvordan jeg har klassifisert enkelte av endringene blant revisjonsforetakene de siste årene: Kunngjøringene i forbindelse med Ernst & Youngs oppkjøp av klientporteføljen til Arthur Andersen i 2002, er klassifisert som et ”ordinært revisorskifte”. Det samme gjelder da selskapene Beckman Revisjon AS og Revisjonsfirmaet Lundevall DA ble slått sammen til Beckman Lundevall Revisjon AS i 2001/2002. I det første eksempelet var det kun Arthur Andersens klienter som måtte sende inn en endringsmelding til Foretaksregisteret. I det andre eksempelet måtte begge de to revisjonsforetakenes klienter sende endringsmelding.

Når det gjelder endringene som er blitt foretatt internt i BDO/Noraudit-systemet de siste årene, har jeg kategorisert dette som ”endringer hos revisor”. Dette skyldes at en stor andel av disse endringene kun skyldes navneendringer og endringer i organisasjonsnummer, og hvor de ulike kontorene består akkurat som tidligere. BDO/Noraudits sammenslåinger med eksterne selskap og oppkjøp av klientporteføljer er på lik linje som for øvrige selskap klassifisert som revisorskifter.

4.2.2 Trekning av utvalg

For å finne ut hvordan den årlige fordelingen av revisorskifter har vært i perioden 2001-2010, har jeg for hvert år kopiert alle kunngjøringene fra Foretaksregisterets elektroniske kunngjøringspublikasjon til et exceldokument. Dette utgjør totalt 312 359 kunngjøringene. Deretter har jeg foretatt et tilfeldig utvalg (excelfunksjonen ”Tilfeldigmellom”) av 500 kunngjøringene fra hvert av årene i perioden 2001 til 2009. For 2010 var det ikke tilstrekkelig med 500 kunngjøringene for å få et stort nok utvalg til den etterfølgende spørreundersøkelsen blant selskaper som foretok ordinære revisorskifter i 2010. For å få et tilstrekkelig utvalg til spørreundersøkelsen, måtte jeg trekke et utvalg på 1 120 meldinger. Jeg har hatt et ønske om at selskapene i de uttrukne utvalgene skal være representative for populasjonen, slik at jeg i etterkant kan generalisere resultatene. Jeg har derfor benyttet sannsynlighetsutvalg med tilfeldig trekning av selskaper som skal være med i undersøkelsen. Sannsynlighetsutvelgelse garanterer ikke representative utvalg, men statistisk teori viser at ved en slik utvelgelse vil man i

de aller fleste tilfeller få et utvalg som ligger forholdsvis nær fordelingen i populasjonen (Johannessen 2004, 235).

Utvalgene i undersøkelsen utgjør mellom 1,5 og 2,2 prosent av populasjonen i de enkelte årene i perioden 2001-2010. Det er imidlertid ikke utvalgets andel av populasjonen som er avgjørende for om utvalget er representativt og om man derfor kan generalisere resultatene fra undersøkelsen. Det er den absolutte størrelsen på utvalget som er viktig. Det er også et spørsmål om populasjonen er homogen eller heterogen. Ved homogene populasjoner trenger vi ikke like store utvalg som ved heterogene populasjoner (Alstad 1993, referert i Johannessen 2004).

Jeg har også vurdert om jeg ville fått enda mer representative utvalg ved å skille populasjonen i små og store selskap, samt geografisk beliggenhet, og deretter trukket en forholdsmessig riktig andel enheter fra hver gruppe. Men på grunn av begrensede søkemuligheter i Brønnøysundregistrene og generelle ressursmessige begrensninger, har jeg ikke gjort dette. Jeg mener likevel at ved å trekke et tilfeldig utvalg på 500 enheter fra hvert enkelt år, vil jeg med stor sannsynlighet oppnå et utvalg som i stor grad samsvarer med populasjonen. Jeg skal heller ikke benytte geografisk beliggenhet som variabel i oppgaven, og er derfor i mindre grad avhengig av en sikkerhet for å ha utvalg som dekker dette området.

Jeg har valgt kun å se på aksjeselskap og allmennaksjeselskap, til tross for at det også er mange andre foretak som har revisjonsplikt eller benytter revisor uten å ha revisjonsplikt. Grunnen til at jeg kun konsentrerer meg om aksjeselskap, er at alle aksjeselskap har hatt revisjonsplikt frem til og med 2010, og at det derfor gjør det enklere å generalisere resultatene fra undersøkelsen, samt sammenholde resultatene med gjennomsnittlig antall aksjeselskap for det enkelte år.

Siden det i Foretaksregisteret ikke lar seg gjøre kun å trekke ut kunngjøringene som gjelder aksjeselskap, består populasjonen av revisorkunngjøringene av alle typer foretak og foreninger. Jeg har derfor i etterkant av uttrekningen gjennomgått utvalgene på 500 og trukket ut de kunngjøringene som ikke gjelder aksjeselskap. Dette har utgjort om lag syv prosent av kunngjøringene, og utvalget av

aksjeselskap har derfor bestått av cirka 465 kunngjøringer per år. Nøyaktige tall for det enkelte år fremgår av vedlegg 8.

4.2.3 Gruppering av kunngjøringer

For å finne andelen kunngjøringer som gjelder ordinære revisorskifter, revisorfratredelser og endringer hos revisor, har det ikke vært tilstrekkelig kun å se på de totalt 5 620 kunngjøringene i utvalgene. Jeg har også for hver enkelt kunngjøring kontrollert den forutgående revisorkunngjøringen (eller nyregistreringen) som er registrert. På den måten har jeg funnet ut om meldingene skyldes en tidligere fratredelsesmelding eller om det kun er endringer hos revisor. Det betyr at jeg har måttet gjennomgå totalt 11 240 kunngjøringer (5 620 selskap x 2 kunngjøringer).

Av kunngjøringene i utvalget er det enkelte som er merket ”Fratrådt”, og disse er altså knyttet til revisors fratredelse. For å få et enda mer korrekt antall revisorskifter som skyldes fratredelser, har jeg også i grupperingen av fratredelser medtatt ordinære revisorendringsmeldinger som kommer som en følge av en forutgående fratredelsesmelding. På denne måten fanger jeg opp alle kunngjøringene som er knyttet til at revisor har fratrådt. På grunn av at det er to slike meldinger (først en fratredelsesmelding og deretter en ordinær melding) per hver fratredelse, må antallet halveres når jeg regner ut hvor mange faktiske fratredelser det har vært.

4.3 Metode – hvorfor selskap skifter revisor

4.3.1 Utvalg og valg av kontaktform

Oppgavens andre del handler om *hvorfor* selskap skifter revisor. I denne delen har jeg hatt tre mål som jeg i størst mulig grad har forsøkt å oppnå. Jeg har ønsket å innhente mest mulig informasjon om selskapenes revisorskifte, samtidig som jeg har forsøkt å oppnå høyest mulig svarprosent og med minst mulig tidsbruk. For å kunne gjennomføre en undersøkelse til denne oppgaven, har jeg vært nødt til å finne et kompromiss mellom disse tre til dels motstridene målene.

For at undersøkelsen skal kunne ha utsagnskraft, har målet om høy svarprosent vært viktig. For å lykkes med dette har jeg blant annet valgt å begrense antall spørsmål. Ved å informere intervjuobjektene om at det vil ta kort tid å besvare undersøkelsen, har jeg forsøkt å få mange til å delta i undersøkelsen.

Videre måtte jeg velge om jeg skulle gjennomføre undersøkelsen per e-post/questback, post eller telefon. Jeg vurderte lenge å gjennomføre undersøkelsen basert på spørreskjema per e-post/questback. Men siden svært mange av selskapene ikke har registrert e-postadresse i Brønnøysund, og mange av selskapene heller ikke har nettsider som kunne gitt informasjon om e-postadresser, forkastet jeg denne fremgangsmåten.

Det er oppgitt en postadresse til alle registrerte selskap i Foretaksregisteret, og jeg kunne derfor valgt å sende spørreskjemaene per post. Men av hensyn til kostnader og tidsbruk, samt en vurdering av at mulighetene for en høy svarprosent trolig ville vært lavere enn ved å gjøre hurtige telefonintervjuer, valgte jeg å kontakte selskapene per telefon. Ved å benytte telefon er det også enklere å forsikre seg om at man får kontakt med rette vedkommende.

Gjennomgangen av 1 120 kunngjøringer for 2010 viste at 274 av kunngjøringene var knyttet til ordinære revisorskifter hos aksjeselskaper. Bruttoutvalget for spørreundersøkelsen består derfor av 274 selskap. Intervjuene ble utført i perioden 28. april til 13. mai 2011. Jeg kom i kontakt med daglig leder og/eller styreleder i 165 av selskapene, hvorav 151 ønsket å delta i undersøkelsen. Kun 14 av selskapene ønsket ikke å delta. Det gir en svarprosent på 91,5 prosent. De øvrige selskapene har jeg forsøkt å ringe to ganger, men uten å oppnå kontakt. For selskapene som ikke har registrert noe telefonnummer, har jeg forsøkt å finne telefonnummeret til daglig leder og/eller styreleder ved benytte opplysningstjenesten. Likevel er det relativt mange selskap jeg ikke har kommet i kontakt med. Nettoutvalget på 151 enheter utgjør 55,1 prosent av bruttoutvalget.

Jeg har kontrollert om de responderende selskapenes størrelse avviker vesentlig fra de 123 selskapene som ikke ønsket å delta eller som jeg ikke fikk tak i. På samme måte som i kapittel 6.3 skiller jeg her mellom små og store selskap. Jeg

har definert *små* selskap som selskap med omsetning (5 millioner kroner), balansesum (20 millioner kroner) og antall ansatte (10 ansatte), som tilsvarer de tallmessige kravene for fritak av revisjon. Alle øvrige selskap er her definert som *store* selskap. Basert på regnskapstall for 2009 er det i mitt utvalg på 151 selskap 111 *små* (74 prosent) og 40 *store* (26 prosent) selskap. Blant selskapene som ikke ønsket å delta, eller som jeg ikke kom i kontakt med, er andelene henholdsvis 73 og 27 prosent. Det skiller med andre ord bare ett prosentpoeng mellom fordelingen av selskap i disse to gruppene, og verken de små eller store selskapene er derfor over- eller underrepresentert i forhold til utvalget.

4.3.2 Spørreskjema

Jeg har vært opptatt av at spørreskjemaene skal være utformet slik at de gir svar på forskningsspørsmålene. Jeg har videre forsøkt å stille konkrete spørsmål. På den måten blir det enklere for respondentene å svare, og det kan igjen gi mer detaljerte svar som gjør det lettere å tolke dataene. I enkelte undersøkelser kan det være nyttig og nødvendig å benytte tilsvarende spørreskjema/spørsmål som er blitt brukt i tidligere undersøkelser. Dette har ikke vært aktuelt i denne oppgaven da jeg ikke direkte bygger på, eller sammenligner med, tilsvarende undersøkelser.

Jeg har ved utformingen av spørreskjemaene vurdert både fordelene og ulempene ved å velge mellom spørreskjemaer med forhåndsoppgitte eller åpne svaralternativer. Forhåndsoppgitte svaralternativer kan for eksempel gjøre det lettere for respondenten å besvare spørsmålene, og det vil også gjøre det enkelt å registrere svarene elektronisk i etterkant. Ulempen er at det gir begrensede muligheter for å fange opp informasjon ut over de oppgitte spørsmålene og svaralternativene. Åpne svaralternativer kan være nyttig å bruke dersom man skal undersøke et lite kjent fenomen/område, og det ikke eksisterer tilstrekkelig kunnskap for å kunne lage svaralternativer. Ved slike spørsmål kan man også få tilleggsinformasjon ut over de svaralternativene som er oppgitt på forhånd. Ulempen er blant annet at det er mer krevende å analysere og klassifisere svarene.

Johannessen (2004) peker på at åpne spørsmål og svaralternativer kan gjøre det vanskeligere å generalisere svarene på samme måte som ved prekodete spørsmål,

og begrunner det med at det ved åpne spørsmål og svaralternativer skjer en seleksjon av *hvem* som svarer og *hva* de svarer.

Mine spørreskjema er en kombinasjon mellom forhåndsoppgitte og åpne svaralternativer. Jeg mener likevel det er relevant å generalisere svarene fra de åpne spørsmålene, på grunn av at disse spørsmålene er knyttet til konkrete forhold, og lar seg enkelt kategorisere i etterkant. Jeg mener jeg får mer presise svar ved å la respondentene svare åpent på hva de for eksempel mener er bakgrunnen for revisorskiftet. I telefonintervjuene har jeg også hatt svært høy svarprosent, og blant selskapene som har deltatt har det ikke vært noen seleksjon av hvem som svarer.

Jeg har valgt å ha med svarkategoriene ”vet ikke / hadde ingen forhold til forrige revisor” og ”ønsker ikke svare”. På denne måten unngår jeg at spørsmål forblir ubesvart uten at vi vet hvorfor. Jeg har under telefonintervjuene ikke oppgitt at dette er aktuelle svaralternativ, men registrerer det dersom respondenten svarer at hun/han ikke vet, ikke har noen mening eller ikke ønsker å svare. Å ha svarkategorien ”vet ikke” i tilfeller der det er sannsynlig at respondenter ikke er i stand til å svare på spørsmål det spørres om, er også anbefalt i norsk metodelitteratur (Haraldsen 1999 og Ringdal 2001, referert i Johannessen 2004, 257). Spørreskjemaet er gjengitt i vedlegg 1.

Jeg har ikke utført noen prestudie for å få svar på om hvorvidt spørsmålene fungerer som forutsatt i et spørreskjema. Men jeg har diskutert spørsmålene med to partnere i selskapet hvor jeg jobber, samt hatt noe kommunikasjon med min veileder i en tidlig fase.

4.3.3 Registrering og datamatrikse

I arbeidet med en slik oppgave er det viktig å være bevisst på at man er en selektiv utvelgende aktør, og at data som brukes sjelden er nøytrale. Det gjelder både i intervjusituasjonen og i registreringen og kategoriseringen av svar, samt i den avsluttende tolkningsfasen (Johannessen 2004, 45).

For spørsmålene med forhåndsoppgitte svaralternativer har det vært uproblematisk å kategorisere respondentenes svar. Når det gjelder svarene på de åpne spørsmålene, har jeg først registrert respondentenes svar, og i etterkant laget svarkategorier hvor jeg har fordelt svarene i. Jeg kunne ha slått sammen flere av svarkategoriene, men jeg har valgt å lage relativt mange svarkategorier for å illustrere bredden av de ulike årsakene som kan ligge bak et revisorskifte.

I etterkant har jeg laget en datamatrise med svarene fra begge spørreundersøkelsene. Nummereringen av svarene på de åpne spørsmålene tilsvarer numrene på svaralternativene som fremgår av kapittel 5.

Spørreundersøkelsen er anonym, og det fremgår derfor ikke av den vedlagte datamatriksen hvilke selskap og personer i ledelsen som har deltatt i spørreundersøkelsen. Jeg har naturligvis likevel arkivert informasjon om respondentene, slik at veileder og sensor kan kontrollere denne dersom de ønsker dette.

4.4 Metode – hvorfor mange selskap ikke skifter revisor

4.4.1 Innledning

Mange selskap beholder den samme revisoren i år etter år. Jeg har ønsket å finne ut *hvor mange* selskap som aldri skifter sin revisor, og *hvorfor* de er så lojale mot revisoren. Jeg mener også det vil være nyttig og interessant å få mer kunnskap om hva som skal til for at disse selskapene skifter til en annen revisor, og hvordan de vil reagere dersom revisjonsforetakene gjennomfører en noe mer offensiv markedsføring enn hva som er vanlig i revisjonsbransjen.

4.4.2 Hvor mange skifter aldri revisor?

For å kunne trekke ut et tilfeldig utvalg av selskap, har jeg måttet ta utgangspunkt i Foretaksregisterets elektroniske kunngjøringspublikasjon. Som tidligere nevnt ble denne etablert 1. november 1999. Jeg har derfor tatt utgangspunkt i selskap som ble stiftet i 2000, som er det første hele året med en elektronisk publikasjon. Det kunne vært interessant å finne ut hvor mange av for eksempel 20 og 30 år gamle selskap som har beholdt den samme revisoren, men siden informasjonen om disse selskapene frem til 1. november 1999 ikke er elektronisk tilgjengelig,

ville det vært svært ressursmessig krevende å innhente slik informasjon. Det ville også blitt svært vanskelig å trekke et tilfeldig utvalg blant disse selskapene. Derfor har jeg tatt utgangspunkt i selskap som ble stiftet i 2000.

Siden mange av selskapene som ble stiftet i 2000 ikke lenger eksisterer i dag, har jeg benyttet meg av nettstedet ravninfo.no. Nettstedet inneholder foretaksinformasjon, og er linket til alle kunngjøringene i Brønnøysundregistrene. Gjennom denne tjenesten har jeg kunnet finne ut hvilke norske aksjeselskap som ble stiftet i 2000, og som fortsatt eksisterte per 31. desember 2010. Dette utgjorde totalt 6 819 selskap, og utgjør dermed populasjonen i denne undersøkelsen.

På samme måte som i oppgavens første del, har jeg kopiert selskapene over i et exceldokument og gjort et tilfeldig utvalg av 500 selskap. Videre har jeg for alle selskapene i utvalget kontrollert kunngjøringen om nyregistrering samt alle eventuelle kunngjøringer om revisorendringer. Ved registreringen av hvor mange revisorskifter det enkelte selskapet har hatt, har jeg benyttet den samme metoden som beskrevet i kapittel 4.3 for å avgjøre om det har vært et revisorskifte eller om det kun har vært endringer hos revisjonsforetaket. Endringer hos revisjonsforetaket er altså ikke klassifisert som et revisorskifte. Jeg har registrert alle selskapenes revisorer i et exceldokument. På den måten har jeg blant annet også kunnet undersøke om det er forskjeller i ”revisorlojaliteten” blant selskapene som har en revisor fra de store revisjonsforetakene og selskapene som benytter mindre revisjonsforetak.

4.4.3 Spørreskjema

For å finne ut mer om hvorfor mange av selskapene har beholdt den samme revisoren helt frem til og med 2010, har jeg foretatt et intervju av daglig leder og/eller styreleder i 50 av disse selskapene. Personene som er intervjuet har i de aller fleste tilfellene vært med i ledelsen av selskapet helt siden oppstart, og har derfor hatt god mulighet til å besvare spørsmålene.

Jeg har ikke hatt noe mål om at svarene på denne undersøkelsen skal kunne generaliseres til alle selskap som ble stiftet i 2000. Målet har vært å kunne gi et

bilde av hvorfor mange av disse selskapene har beholdt sin revisor i hele denne perioden. Jeg har derfor nøyd meg med å intervju ledelsen i 50 selskap.

Gjennomgangen av 500 selskap som ble stiftet i 2000, viste at 176 av disse hadde beholdt den samme revisoren helt siden selskapsstiftelsen. Blant de 176 selskapene foretok jeg et tilfeldig utvalg, og måtte kontakte totalt 97 selskap for å nå målet om 50 respondenter. Av de 97 selskapene jeg forsøkte å ringe, kom jeg i kontakt med totalt 53 selskap, hvorav tre selskap ikke ønsket å delta i spørreundersøkelsen. Det gir en svarprosent på 94,3 prosent blant selskapene jeg kom i kontakt med. 44 av selskapene fikk jeg ikke kontakt med til tross for to oppringningsforsøk. Intervjuene ble gjennomført i perioden 8. til 10. juni 2011.

Når det gjelder de øvrige forholdene vedrørende spørreskjemaet og intervjusituasjonen, har jeg benyttet samme fremgangsmåte som under den første spørreundersøkelsen, jf. kapittel 4.3. Dette gjelder også registreringen og utarbeidelsen av datamatriksen. Spørreskjemaet er gjengitt i vedlegg 2.

Jeg har på samme måte som i det forrige utvalget, jf. 4.3.1, kontrollert om de responderende selskaperes størrelse avviker vesentlig fra de 47 selskapene som ikke ønsket å delta eller som jeg ikke fikk tak i. På samme måte som i kapittel 6.4 skiller jeg her mellom små og store selskap. Definisjonen av gruppene er beskrevet i 4.3.1. Basert på regnskapstall for 2009 er det i mitt utvalg på 50 selskap 35 *små* (70 prosent) og 15 *store* (30 prosent) selskap. Blant selskapene som ikke ønsket å delta, eller som jeg ikke kom i kontakt med, er andelene henholdsvis 64 og 36 prosent. Andelen små selskapene er derfor noe høyere blant selskapene som har svart, men forskjellen mellom gruppene er likevel så liten at risikoen for vesentlige skjevheter i svarene synes liten.

4.5 Oppsummering

I den første delen av oppgaven har jeg kontrollert over 11 000 kunngjøringer i arbeidet med å besvare forskningsspørsmålet om antall revisorskifter. Med en så stor arbeidsmengde hadde jeg håpet å kunne sitte igjen med enda klarere svar på hvor mange reelle revisorskifter som er blitt foretatt i den siste tiårsperioden. Når

det likevel er slik at Foretaksregisterets kunngjøringer gir liten informasjon om omstendighetene rundt skiftet, mener jeg at fremgangsmåten jeg har valgt gir et godt bilde av utviklingen i antall revisorskifter i denne perioden.

Når det gjelder oppgavens andre og tredje del, har jeg som nevnt hatt tre mål jeg i størst mulig grad har ønsket å innfri; mye informasjon, høy svarprosent og minst mulig tidsbruk. Det har vært krevende å komme i kontakt med mange av selskapene. Jeg har valgt ikke å legge igjen beskjed på mobilsvarene til personene jeg ikke har fått kontakt med. Begrunnelsen for dette er at jeg ved å legge igjen beskjed ikke ville hatt full kontroll om jeg faktisk hadde kommet til rette vedkommende, og hvor mange som ønsket å delta i undersøkelsen. Blant selskapene jeg har fått kontakt med, er imidlertid svarprosenten svært høy. Jeg tror dette skyldes at temaer om revisor er noe som opptar mange bedriftsledere. Revisjonshonoraret er for mange selskap en betydelig kostnadspost i regnskapet, og mange har derfor gjort seg opp en mening om kvaliteten og prisen på tjenestene. Når de i tillegg får informasjon om at intervjuet vil ta kort tid, er det mange som har sagt seg villig til å delta.

Når det gjelder ønsket om mye informasjon rundt revisorskiftene, mener jeg at jeg i stor grad har fått innfridd også dette målet. Enkelte av respondentene har i tillegg gitt meg en del tilleggsinformasjon og betraktninger om revisor og revisorskiftet. Selv om jeg ikke har kunnet benytte meg av mye av denne informasjonen i selve presentasjonen av resultatene fra spørreskjemaene, er dette informasjon som har vært nyttig ved blant annet analysen av resultatene.

At enkelte bedriftsledere har hatt mye på hjertet som de har ønsket å dele med meg, har naturlig nok ført til at undersøkelsene har tatt en del lenger tid enn planlagt og hva som strengt tatt hadde vært nødvendig. Det har også vært arbeidskrevende å finne kontaktinformasjon på en del av selskapene, og jeg har gjort mange avtaler med sentralbord og sekretærer før jeg har kommet i kontakt med daglig leder og/eller styreleder. Til tross for at spørreskjemaene inneholder relativt få spørsmål, har det tatt mye tid å få kontakt, og gjennomføre intervjuer, med totalt 201 respondenter. Jeg mener likevel at jeg av hensyn til svarprosent og tids- og pengebruk gjorde et riktig valg ved å velge telefonintervjuer.

Jeg har fokusert på å velge metoder som sikrer størst mulig grad av validitet og reliabilitet, blant annet gjennom metodene for utvelgelse av enheter og gjennom å stille respondentene konkrete og nøytrale spørsmål. Jeg mener at ved å benytte metodene som er beskrevet i dette kapitlet, har jeg klart å ivareta undersøkelsens validitet og reliabilitet.

5. Undersøkelsens resultater

5.1 Hvor mange selskap skifter revisor?

5.1.1 Innledning

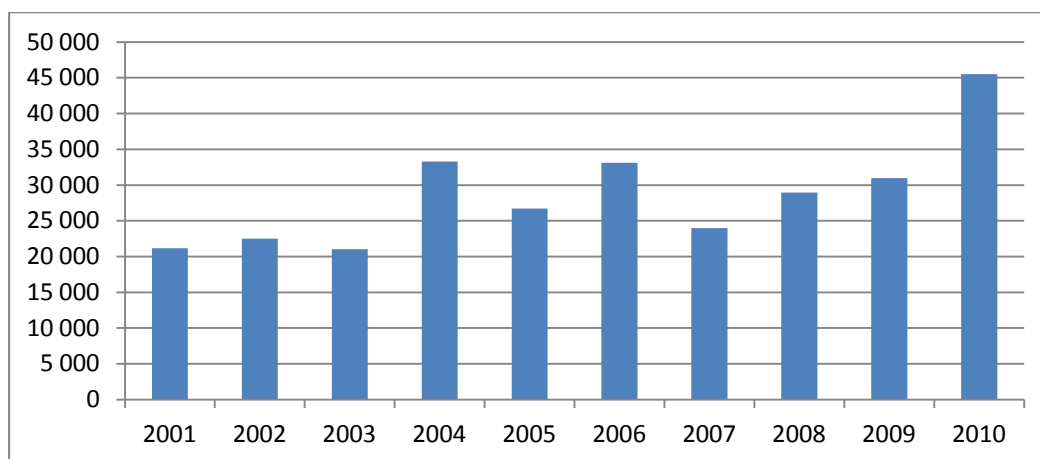
Norske revisjonsforetak kan enkelt lage sine egne oversikter over hvor mange klienter de mister og hvor mange nye de får. Men dette er tall de av konkurransehensyn ikke deler med andre. Det er derfor, så vidt jeg kjenner til, ingen som vet hvor mange revisorskifter det er i Norge på årsbasis. Uten denne kunnskapen vet man heller ikke om norske selskap nå skifter revisor hyppigere eller sjeldnere enn tidligere. Mange av revisjonsforetakene har sikkert en formening om den totale utviklingen basert på sin egen klientportefølje. Men uten en oversikt over den totale "klientbevegelsen", kan man ikke vite om det enkelte revisjonsforetaks klientutvikling er sammenfallende med utviklingen i hele revisjonsbransjen.

I kapittel 5.1.2 presenterer jeg *antallet* revisorkunngjøringer fordelt på ordinære revisorskifter, fratredelser og endringer hos revisor i perioden 2001-2010. Antallet kunngjøringer, og fordelingen mellom de tre gruppene, har variert mye i denne perioden. Siden antallet aksjeselskap også har økt betydelig i samme periode, presenterer jeg i kapittel 5.1.3 *andelen* selskap med kunngjøringer. Jeg benytter en del figurer i dette kapitlet for blant annet å illustrere utviklingen over tid. Det nøyaktige tallgrunlaget for disse figurene finner man i vedlegg 6 til 10.

5.1.2 Antall revisorskifter 2001-2010

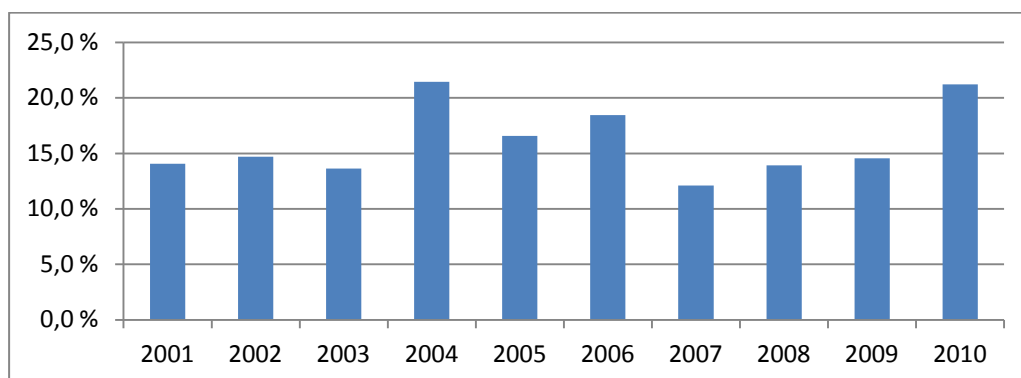
I Foretaksregisteret blir selskapenes revisorendringer registrert og kunngjort. For perioden 2001-2010 ble det for alle typer foretak registrert totalt 312 359 revisorendringer. I 2010 ble det registrert 52 107 endringer.

Oversikten i figur 5.1 viser antallet revisorendringer for norske *aksjeselskap* i samme periode. Endringene fra år til år er til dels store.

Figur 5.1: Antall kunngjøringer om revisorendringer i Foretaksregisteret for norske aksjeselskaper i perioden 2001-2010. Se vedlegg 6 for tallgrunnlag.

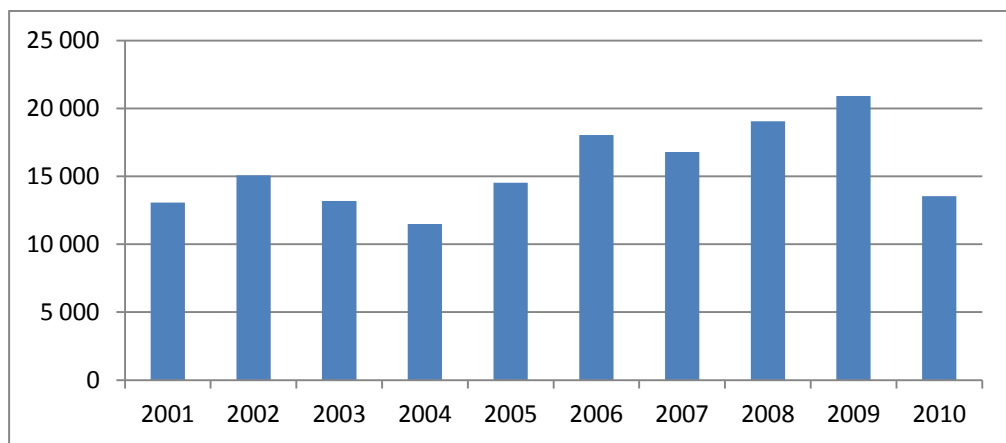
Når vi også tar hensyn til økningen i antall aksjeselskap i perioden 2001-2010, fra 152 306 i 2001 til 215 415 i 2010, ser vi i figur 5.2 at andelen selskap med revisorendringer var størst i 2004 og 2010. Toppene i disse årene skyldes kunngjøringene om endringer i navn og/eller organisasjonsnummer i henholdsvis revisjonsforetakene PricewaterhouseCoopers og BDO/Noraudit. For de øvrige årene ligger andelen mellom 12,1 og 18,5 prosent.

Figur 5.2: Andel kunngjøringer om revisorendringer i Foretaksregisteret blant norske aksjeselskaper i perioden 2001-2010. Se vedlegg 7 for grunnlagstall.

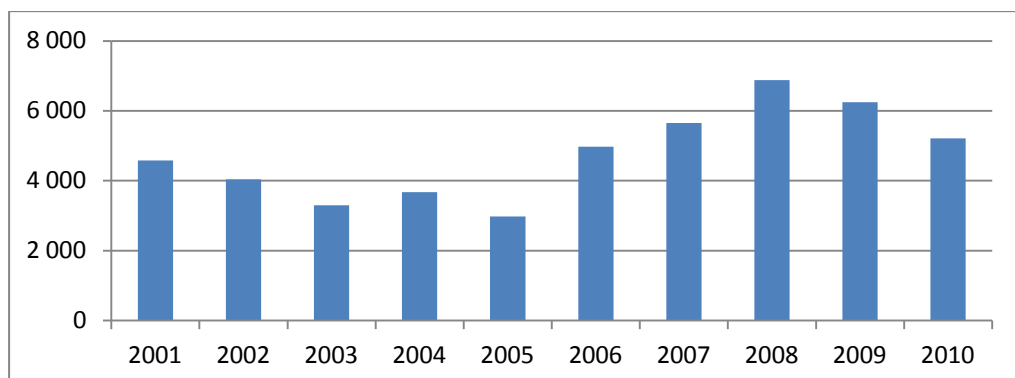
Å se på antall kunngjøringer er imidlertid ikke tilstrekkelig for å få et riktig bilde av hvor mange selskap som skifter revisor, jf. kapittel 4.2. Jeg har derfor fordelt kunngjøringene i tre grupper; ”ordinære revisorskifter”, ”revisors fratredelse” og ”endringer hos revisor”, hvorav den siste gruppen ikke inneholder reelle revisorskifter.

Ved å generalisere tallene fra utvalgene på totalt 5 620 kunngjøringer i perioden 2001-2010, får man en fordeling mellom de tre gruppene som fremgår av figur 5.3 til 5.5. I vedlegg 8 forklarer jeg fremgangsmåten og viser tallgrunnlaget for figur 5.3 til 5.5.

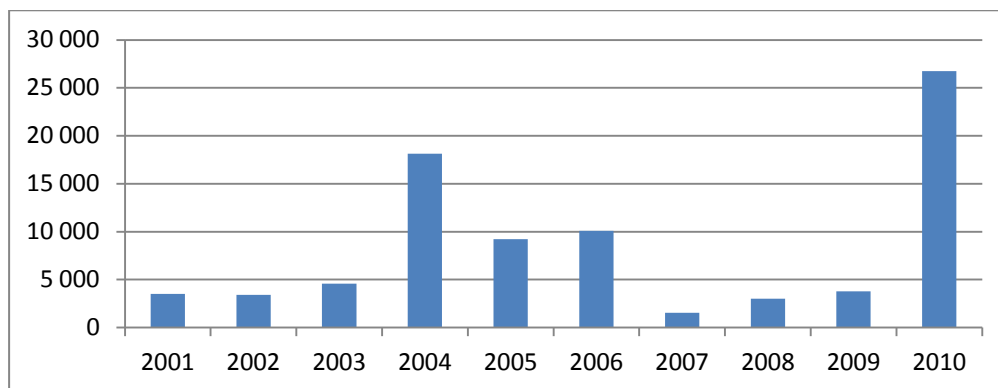
Figur 5.3: Antall *ordinære revisorskifter* blant norske aksjeselskap i perioden 2001-2010.

Man ser av figur 5.3 at det ikke har vært noen entydig utvikling i antall ordinære revisorskifter. Det har vært en gradvis økning i perioden 2004 til 2009, mens antallet i 2010 var tilbake på 2004/2005-nivå.

Figur 5.4: Antall *revisorfratredelser* blant norske aksjeselskap i perioden 2001-2010.

I figur 5.4 ser vi at antallet fratredelser har variert til dels mye, og nådde en topp i 2008, året da finanskrisen toppet seg med blant annet konkursen av investeringsbanken Lehman Brothers.

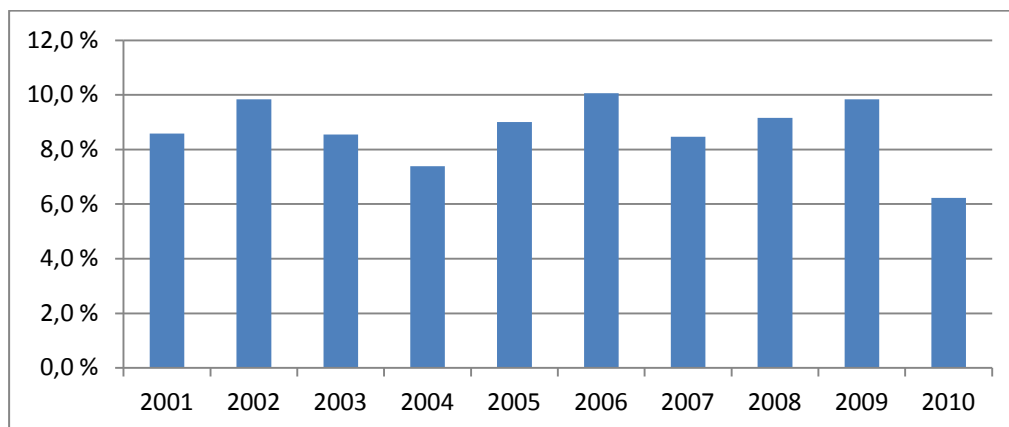

Figur 5.5: Antall kunngjøringer blant norske aksjeselskap i perioden 2001-2010 som gjelder endringer hos revisor.

Oversikten over ”endringer hos revisor” er av mindre interesse, men viser med tydelighet at endringer som da BDO/Noraudit skiftet navn/organisasjonsnummer flere ganger i 2010, gir et stort utslag i antall revisormeldinger i Foretaksregisteret. Toppen i 2004 kan hovedsakelig forklares med PricewaterhouseCoopers’ endringer i organisasjonsnummer og adresse, mens det relativt høye antallet i 2006 skyldes flere mindre endringer, blant annet i Inter Revisjon og Noraudit.

5.1.3 Andel revisorskifter 2001-2010

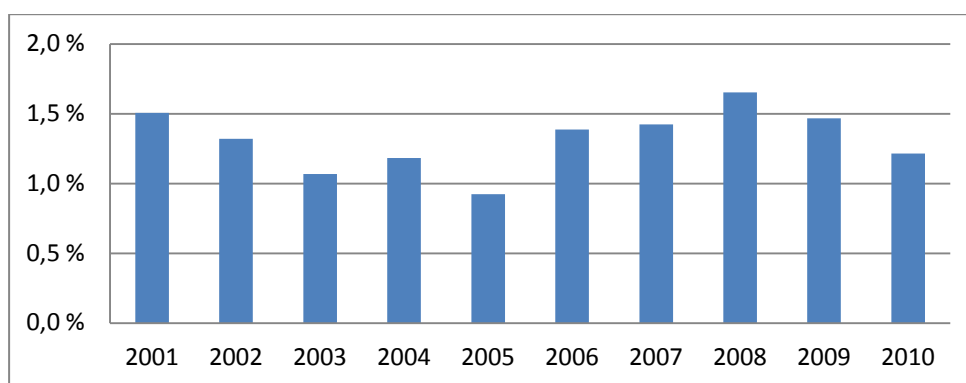
Sammenligner vi antall ordinære revisorskifter med antall aksjeselskap, ser vi av figur 5.6 at årlig har mellom 6,3 og 10,1 prosent av selskapene foretatt et ordinært revisorskifte i perioden 2001-2010. Denne andelen synes å samsvare relativt godt med undersøkelsen jeg har gjort blant selskap som ble stiftet i 2000, jf. kapittel 5.3.1. Undersøkelsen viste at selskapene i gjennomsnitt skiftet revisor én gang perioden 2000-2010.

Figur 5.6: Andel av norske aksjeselskap som i perioden 2001-2010 foretok et *ordinært* revisorskifte. Se vedlegg 9 for tallgrunnlag.

Det er verdt å merke seg at tallene også inkluderer revisorendringer som følge av at revisjonsforetak fusjonerer eller avvikles. Undersøkelsen blant selskapene i 2010 viser at 1,9 prosent av revisorskiftene dette året kan forklares med fusjon eller avvikling, jf. kapittel 5.2. I 2010 var det med andre ord 4,4 prosent av selskapene dette året som *etter eget initiativ* valgte å skifte revisor.

Figur 5.7 viser andelen norske aksjeselskap som opplevde at revisor *fratrådte* i perioden 2001-2010, og som dermed ble nødt til å skaffe seg en ny revisor. I denne figuren tar vi hensyn til økningen i antall aksjeselskap, og de årlige endringene blir derfor mindre enn i figur 5.4.

Figur 5.7. Andel av norske aksjeselskaper hvor revisor *fratrådte* i perioden 2001-2010. Se vedlegg 9 for tallgrunnlag.

5.2 Hvorfor skifter selskap revisor?

5.2.1 Innledning

Ved å studere revisorkunngjøringene i Foretaksregisteret, kan man finne ut hvor mange revisorskifter som skyldes revisors egen fratredelse. Bakgrunnen for de øvrige revisorskiftene er det vanskelig å uttale seg om på bakgrunn av opplysningene i Foretaksregisteret.

Det er som tidligere vist gjennomført flere undersøkelser i andre land for å finne ut hvilke faktorer som ligger til grunn for selskapers skifte av revisor. I Norge er det imidlertid gjort få undersøkelser på dette området. For å få mer kunnskap om hvorfor selskap skifter revisor, har jeg derfor foretatt en spørreundersøkelse med et utvalg av selskapene som foretok et ordinært revisorskifte i 2010.

5.2.2 Resultater fra undersøkelsen

5.2.2.1 Viktigste årsak til revisorskiftet

Jeg har intervjuet daglig leder og/eller styreleder i 151 norske aksjeselskap som skiftet revisor i 2010. Bakgrunnen for revisorskiftene kan deles inn i tre tilnærmet like grupper.

33,1 prosent svarte at revisorskiftet skyldtes direkte misnøye med revisor.

Misnøyen var enten knyttet til honorarets størrelse, kvaliteten på tjenestene eller revisors kompetanse. Flere oppga også at de opplevde til dels store samarbeidsproblemer.

Den andre hovedgruppen svarer at eierne/ledelsen ønsket å skifte til det samme revisjonsforetaket som eierne benytter i flere av sine øvrige selskap. Disse revisorskiftene har ofte skjedd rett i etterkant av eierskifter. Den siste gruppen forklarer revisorskiftet med at revisor sluttet, solgte sin klientportefølje eller at revisjonsforetaket ble slått sammen med et annet revisjonsforetak.

1. Hva var den viktigste årsaken til at selskapet skiftet revisor i 2010?

	Andel	Antall
1. Eierne ønsket å skifte til samme revisor som flere av deres øvrige selskap benytter	29,1 %	44
2. Misnøye med revisors honorar	16,6 %	25
3. Revisor sluttet (inkl. solgte sin klientportefølje)	15,9 %	24
4. Revisjonsforetaket har fusjonert med et annet, men vi har beholdt samme revisor	15,2 %	23
5. Misnøye med kompetansen og kvaliteten på tjenestene	9,9 %	15
6. Regnskapsfører var misfornøyd, og ønsket at vi skulle skifte	4,0 %	6
7. Samarbeidsproblemer med revisor	2,6 %	4
8. Geografisk beliggenhet	2,6 %	4
9. Revisor ba oss om å finne ny revisor	1,3 %	2
10. Annet	2,6 %	4
Totalt	100,0 %	151

Tabell 5.1: Den viktigste årsaken til at norske aksjeselskap skiftet revisor i 2010. Spørsmålet er stilt til selskap som foretok et ”ordinært revisorskifte” i 2010. I tabell 5.2 er også revisorskiftene som følge av revisorfratredelsene inkludert.

Gjennomgangen av 978 tilfeldig utvalgte kunngjøringer om revisorskifter blant norske aksjeselskaper i 2010, viste at 11,5 prosent gjaldt revisorfratredelser. Siden jeg for disse selskapene tidlig visste at bakgrunnen for revisorskiftet var at forrige revisor hadde fratrudd, har jeg ikke rettet spørreundersøkelsen mot disse. Disse selskapene må likevel inkluderes for å få en riktig totaloversikt over årsakene til revisorskiftene.

Hvis vi generaliserer svarene fra spørreundersøkelsen, og sammenholder disse med gjennomgangen av de 978 revisormeldingene, ser vi av tabell 5.2 at 27,7 prosent av revisorskiftene skyldes selskapets eller den eksterne regnskapsførerens misnøye med revisor. 24,4 av revisorskiftene skyldtes at eierne/ledelsen ønsket å samle revisjonen av eiernes selskaper hos ett revisjonsforetak, mens 26 prosent av skiftene skyldes at revisor sluttet eller slo seg sammen med et annet revisjonsforetak. I de tilfellene hvor revisor sluttet og solgte sin klientportefølje til et annet revisjonsforetak, oppgir de fleste at de fortsatte med den nye revisoren de fikk ”tildelt”. Jeg viser til vedlegg 7 og 10 for tallgrunnlag og beregninger.

Den viktigste årsaken til at selskapene skiftet revisor i 2010?

	Andel	Antall
1. Eierne ønsket å skifte til samme revisor som flere av deres øvrige selskap benytter	24,4 %	3 891
2. Revisor fratrådte	16,3 %	2 606
3. Misnøye med revisors honorar	13,9 %	2 211
4. Revisor sluttet (inkl. solgte sin klientportefølje)	13,3 %	2 122
5. Revisjonsselskapet har fusjonert med et annet, men vi har beholdt samme revisor	12,7 %	2 034
6. Misnøye med kompetansen og kvaliteten på tjenestene	8,3 %	1 326
7. Regnskapsfører var misfornøyd, og ønsket at vi skulle skifte	3,3 %	531
8. Samarbeidsproblemer med revisor	2,2 %	354
9. Geografisk beliggenhet	2,2 %	354
10. Revisor ba oss om å finne ny revisor	1,1 %	177
11. Annet	2,3 %	354
Totalt	100,0 %	15 958

Tabell 5.2: Den viktigste årsaken til at norske aksjeselskap skiftet revisor i 2010, etter å ha generalisert tallene. Utrekningen fremgår av vedlegg 10.

I 2010 var det registrert i gjennomsnitt 214 501 norske aksjeselskap. Det betyr at 2,1 prosent av alle selskapene valgte å skifte sin revisor som følge av direkte misnøye med revisoren, 1,9 prosent skiftet fordi revisor sluttet eller slo sammen virksomheten med et annet foretak, 1,8 prosent skiftet for å samle revisjonen hos ett revisjonsforetak, mens 1,2 prosent måtte finne en ny revisor etter at deres forrige revisor fratrådte, jf. vedlegg 10.

Selskapene ble også spurt om det var flere årsaker til at de skiftet revisor. Som vi ser av tabell 5.3 var det kun 24 av selskapene (16 prosent) som oppga en ytterligere grunn for revisorskiftet. Blant disse svarte 18 selskap (75 prosent) at de var misfornøyd med honoraret, kvaliteten eller samarbeidsforholdet. To av tre av disse selskapene oppga som viktigste grunn (spørsmål 1) for revisorskiftet at revisor sluttet, eller solgte porteføljen sin, eller at regnskapsfører var misfornøyd med revisor og derfor ba selskapet om å slutte. Med andre ord var det ikke selskapenes egen misnøye som var den viktigste årsaken til at de skiftet revisor, men ytre faktorer.

2. Dersom det var flere årsaker til revisorskiftet - hva var den nest viktigste årsaken?

	Andel	Antall
1. Misfornøyd med honoraret / for høy pris	33,3 %	8
2. Misfornøyd med kvaliteten og kompetansen	25,0 %	6
3. Samarbeidsproblemer	16,7 %	4
4. Geografi	16,7 %	4
5. Revisor sluttet (inkl solgte porteføljen sin)	4,2 %	1
6. Har byttet til samme revisor som i øvrige konsernselskap	4,2 %	1
Totalt	100,0 %	24

Tabell 5.3: Den nest viktigste årsaken til at selskapet skiftet revisor. Svarene er gitt av selskap som oppga flere grunner til at det skiftet revisor.

5.2.2.2 Innhenting av pristilbud

Undersøkelsen viser at kun 12 prosent av selskapene innhentet pristilbud fra flere revisjonsforetak før de avgjorde hvilken revisor de skulle velge. Den lave andelen må ses i sammenheng med at mange av selskapene skiftet til en revisor som eierne allerede benytter i andre selskap, og hvor de trolig allerede har gjort en vurdering av prisingen av tjenestene.

3. Innhentet dere pristilbud fra flere revisorer før dere skiftet?

	Andel	Antall
1. Ja	11,9 %	18
2. Nei	88,1 %	133
Totalt	100,0 %	151

Tabell 5.4: Andel selskap som innhentet pristilbud fra flere revisorer før de skiftet revisor.

Men også blant selskapene som skiftet revisor på grunn av misnøye med honoraret, var det kun 37,5 prosent som svarte at de har innhentet pristilbud fra flere revisjonsforetak.

50 prosent av selskapene som innhentet pristilbud, kontaktet to revisjonsforetak. De øvrige selskapene innhentet pristilbud fra tre eller flere revisjonsforetak. 56 prosent av selskapene valgte revisjonsforetaket som tilbød lavest pris. For de øvrige selskapene var kompetanse, kommunikasjonsevner og levering innen tidsfrister blant faktorene som ble vektlagt mer enn prisen på tjenestene.

5.2.2.3 Hva vektlegger selskapene ved valg av ny revisor?

På spørsmål om hva selskapene har lagt avgjørende vekt på ved valg av ny revisor, fordeler svarene seg i tre hovedgrupper, jf. tabell 5.5.

For 29,1 prosent av selskapene har det vært avgjørende å få den samme revisoren som eierne benytter i flere av sine øvrige selskap. Hvert fjerde selskap la avgjørende vekt på anbefalinger og referanser ved valget av ny revisor, enten fra sin regnskapsfører (10 prosent), fra bekjente og forretningsforbindelser (12 prosent) eller fra sin forrige revisor (3 prosent). Nesten like mange har ønsket å fortsette med sin ansvarlige revisor selv om hun/han har startet i et annet revisjonsforetak eller har slått sammen sin virksomhet med et annet revisjonsforetak.

Blant de øvrige respondentene var pris, tidligere samarbeid, kompetanse og kommunikasjon utslagsgivende ved valget av ny revisor. Som det fremgår av tabell 5.5 er det kun 7,9 prosent av selskapene som svarer at de har lagt avgjørende vekt på prisen ved valget av ny revisor.

5. Hva la selskapet avgjørende vekt på ved valg av ny revisor?

	Andel	Antall
Ha samme revisor som i eiernes øvrige selskap	29,1 %	44
Få fortsette med samme revisor, selv om revisor skiftet selskap	21,2 %	32
Anbefalinger og referanser	22,5 %	34
Revisors honorar	7,9 %	12
Få en revisor vi hadde god erfaring med fra tidligere samarbeid	6,0 %	9
Revisors kompetanse og kommunikasjon	6,6 %	10
Annet	6,6 %	10
Totalt	100,0 %	151

Tabell 5.5: Forholdet selskapene la størst vekt på ved valg av ny revisor i 2010.

Jeg spurte også selskapene om hvem som hadde vært reell beslutningstaker ved valget av ny revisor. Hele 133 av selskapene (88 prosent) svarte at styret tok den reelle avgjørelsen om hvilket revisjonsforetak selskapet skulle velge. Denne høye andelen må ses i sammenheng med at en stor andel av utvalget er mindre selskap hvor både daglig leder, styreleder og eier er samme person. Fem prosent svarte at daglig leder var reell beslutningstaker, mens samme andel svarte at det var regnskapsføreren som i realiteten hadde tatt avgjørelsen.

5.2.2.4 Tilfreds med kvaliteten, men misfornøyd med honoraret

Undersøkelsen viser at selskapene i stor grad er fornøyd med kvaliteten på revisors arbeid. Syv av ti selskap oppgir at de er fornøyd eller svært fornøyd med tjenestene, mens kun hvert femte selskap er misfornøyd eller svært misfornøyd, jf. tabell 5.6.

7. I hvilken grad er dere fornøyd/misfornøyd med kvaliteten på tjenestene fra deres forrige revisor?

	Andel totalt	Antall	Andel av de som rangerte
1. Svært fornøyd	16,4 %	21	19,4 %
2. Fornøyd	42,2 %	54	50,0 %
3. Verken fornøyd eller misfornøyd	7,8 %	10	9,3 %
4. Misfornøyd	12,5 %	16	14,8 %
5. Svært misfornøyd	5,5 %	7	6,5 %
6. Vet ikke / ingen forhold til tidligere revisor	14,1 %	18	
7. Ønsker ikke svare	1,6 %	2	
Totalt	100,0 %	151	100,0 %

Tabell 5.6: Grad av tilfredshet med kvaliteten på tjenestene fra forrige revisor.

Når det gjelder samsvaret mellom honorarets størrelse og tjenestene som ble levert, er imidlertid flertallet av respondentene ikke fornøyd. Som vi ser av tabell 5.7 mener 52,7 prosent at det er dårlig eller svært dårlig samsvar mellom prisen på tjenestene og tjenestene som ble levert. 27,3 prosent mener det var bra eller svært bra samsvar.

8. I hvilken grad synes dere forrige revisors honorar samsvarte med tjenestene som ble levert?

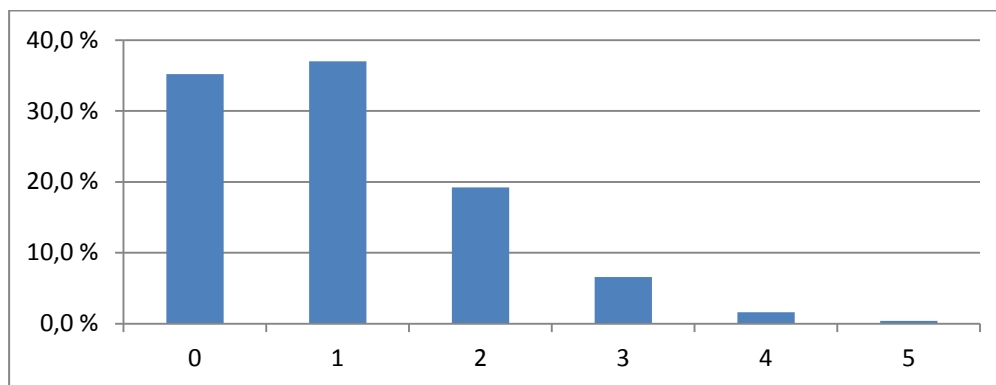
	Andel totalt	Antall	Andel av de som rangerte
1. Svært bra samsvar	4,0 %	6	5,5 %
2. Bra samsvar	16,6 %	24	21,8 %
3. Verken bra eller dårlig samsvar	15,2 %	22	20,0 %
4. Dårlig samsvar	27,2 %	38	34,5 %
5. Svært dårlig samsvar	13,2 %	20	18,2 %
6. Vet ikke / ingen forhold til tidligere revisor	21,9 %	16	
7. Ønsker ikke svare	2,0 %	2	
Totalt	100,0 %	128	100,0 %

Tabell 5.7: Grad av samsvar mellom revisjonshonorar og tjenestene som ble levert.

5.3 Hvorfor skifter mange selskap aldri revisor?

5.3.1 Innledning

En gjennomgang av kunngjøringene for 500 aksjeselskap som ble stiftet i 2000, viser at selskapene i gjennomsnitt har foretatt ett revisorskifte frem til utgangen av 2010. 35,2 prosent av selskapene har beholdt den samme revisoren i hele perioden. Det er imidlertid enda flere selskap som har forholdt seg til den samme ansvarlige revisoren i hele denne elleveårsperioden. Dette skyldes at blant selskapene som er registrert med revisorskifter, inngår også de selskapene som har benyttet et revisjonsforetak som er kjøpt opp eller fusjonert med et annet revisjonsforetak. Jeg viser til min vurdering av *ordinære* revisorskifter kontra *reelle* revisorskifter i kapittel 4.

Figur 5.8: Andel ordinære revisorskifter i perioden 2000-2010 blant norske aksjeselskap som ble stiftet i 2000. Se vedlegg 11 for tallgrunnlag.

I denne oppgaven har jeg ønsket å finne ut mer om hvorfor mange selskap velger å beholde den samme revisoren i år etter år. Er det fordi selskapene er svært godt fornøyd med sin revisor? Eller finnes det andre avgjørende grunner?

For å få svar på spørsmålene, har jeg intervjuet daglig leder og/eller styreleder i 50 selskap som ble registrert i 2000, som fortsatt eksisterte pr. 30. mai 2011, og som har beholdt den samme revisoren i hele denne perioden.

5.3.2 Tilfreds med revisors kvalitet, men ikke størrelsen på honoraret

Undersøkelsen viser at fire av fem selskap er fornøyd eller svært fornøyd med kvaliteten på tjenestene fra revisor. Bare 4 prosent var misfornøyd eller svært misfornøyd, jf. tabell 5.8. Med tanke på at dette er selskap som har beholdt den

samme revisoren i 11 år, er det ikke overraskende at andelen tilfredse bedriftsledere er høy.

1. I hvilken grad er dere fornøyd/misfornøyd med kvaliteten på tjenestene fra revisor?

	Andel	Antall
1. Svært fornøyd	40 %	20
2. Fornøyd	40 %	20
3. Verken fornøyd eller misfornøyd	12 %	6
4. Misfornøyd	2 %	1
5. Svært misfornøyd	2 %	1
6. Vet ikke / ønsker ikke å svare	4 %	2
Totalt	100 %	50

Tabell 5.8: Grad av tilfredshet med kvaliteten på tjenestene fra revisor.

Det er imidlertid kun 24 prosent av selskapene som mener det er bra eller svært bra samsvar mellom prisen på tjenestene og tjenestene som blir levert. 26 prosent mener det er dårlig eller svært dårlig samsvar, mens nær halvparten av selskapene mener det verken er et bra eller dårlig samsvar, jf. tabell 5.9. Med andre ord er tre av fire bedriftsledere i denne undersøkelsen ikke enig i at det er et bra samsvar mellom hva revisor leverer og den fakturaen selskapet må betales i etterkant.

2. I hvilken grad synes dere prisen på tjenestene samsvarer med tjenestene som blir levert?

	Andel	Antall
1. Svært bra samsvar	8 %	4
2. Bra samsvar	16 %	8
3. Verken bra eller dårlig samsvar	48 %	24
4. Dårlig samsvar	14 %	7
5. Svært dårlig samsvar	12 %	6
6. Vet ikke / ønsker ikke å svare	2 %	1
Totalt	100 %	50

Tabell 5.9: Grad av tilfredshet med samsvaret mellom prisen på tjenestene og tjenestene som blir levert.

5.3.3 Hvorfor har selskapet valgt å beholde revisor i hele perioden?

På spørsmål om hvorfor selskapet har valgt å beholde den samme revisoren helt siden oppstarten, svarer 16 prosent av selskapene at arbeidsmengden med å finne seg en ny revisor, formalia, papirarbeid o.l. har gjort at de ikke har orket å skifte revisor. 30 prosent av selskapene begrunner lojaliteten til revisor med godt samarbeid og fordelene med at revisor kjenner selskapet og dets historikk. Ikke

overraskende svarer en stor andel (42 prosent) at de har beholdt revisor på grunn av god kvalitet på tjenestene. I tabell 5.10 under fremgår det også hvilke øvrige grunner som gjør at selskapene har beholdt sin revisor.

4. Hvorfor har selskapet valgt å beholde den samme revisoren helt siden stiftelsen i 2000?

	Andel	Antall
1. Fornøyd med jobben revisor har gjort / har tillit til revisor	42 %	21
2. Arbeidskrevende å finne ny revisor, papirarbeid, formalia o.l.	16 %	8
3. Godt samarbeid/kommunikasjon	16 %	8
4. Revisor kjenner oss og selskapet godt / sparer tid på kontinuitet	14 %	7
5. Regnskapsfører har ønsket å fortsette med samme revisor	8 %	4
6. Bra pris	6 %	3
7. Revisor er venn / nær forbindelser / lokale forhold gjør det vanskelig å skifte	6 %	3
8. Synes revisjonshonoraret er for høyt, men ingen andre revisorer er billigere	6 %	3
9. Revisjonshonoraret er en uvesentlig post. Lite å hente på å skifte revisor.	6 %	3
10. Har mange andre selskap som har samme revisor	4 %	2
11. Vil koste mye å skifte	4 %	2
12. Ser ikke bra ut med mange revisorskifter	2 %	1
13. Vet ikke	2 %	1

Tabell 5.10: Hvorfor selskapene har valgt å beholde den samme revisoren siden stiftelsen i 2000.

Hvert femte selskap oppgir at det har vurdert å skifte revisor i løpet av disse årene. På spørsmål om hvorfor de likevel har valgt å beholde sin revisor, svarer de blant annet at det gir stabilitet å ha den samme revisor, at de har vært fornøyd med kvaliteten på tjenestene, eller at de ikke har funnet noen andre revisorer som kan gjøre jobben billigere.

På spørsmål om hva som skal til for at selskapet skal skifte revisor, svarer 60 prosent av selskapene at det først vil bli aktuelt dersom deres eksisterende revisor øker honoraret betydelig, eller reduserer kvaliteten på arbeidet.

5.3.4 Positive til offensiv markedsføring

Jeg har også spurt selskapene om det ville vært aktuelt å skifte til en annen revisor dersom de hadde blitt kontaktet av en konkurrerende revisor som tilbød seg å revidere regnskapet til en lavere pris enn de nå betaler, og at vedkommende revisor tar seg av alt papirarbeidet ved et eventuelt skifte. Hele 60 prosent av selskapene mener at det i en slik situasjon kunne blitt aktuelt å skifte revisor, jf. vedlegg 15. En av respondentene har lite forståelse for det han oppfatter som en

”stilltiende avtale mellom revisorene om ikke å føre aggressiv markedsføring”. Han tror få selskap ville reagert negativt dersom de ble kontaktet av selgende revisorfirmaer. To andre respondenter mener imidlertid at en slik offensiv markedsføring fort kan gi inntrykk av at revisjonsforetaket er desperat etter kunder, og at det derfor vil slå negativt ut for revisoren.

6. Analyse

6.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg gjøre en nærmere vurdering av resultatene fra mine undersøkelser. Jeg vil samtidig sammenligne resultatene med resultater fra andre studier, omtalt i delkapittelet 2.3. Jeg har valgt å dele inn analysen i tre deler, tilsvarende oppgavens tre hoveddeler.

I delkapitlene 6.3 og 6.4 skiller jeg mellom små og store selskaper. Jeg definerer her, som omtalt i kapittel 4, *små* selskap som selskap med omsetning (5 millioner kroner), balansesum (20 millioner kroner) og antall ansatte (10 ansatte), som tilsvarende de tallmessige kravene for fritak av revisjon. Alle øvrige selskap er her definert som *store* selskap.

6.2 Hvor mange selskap skifter revisor?

Gjennomgangen av revisorkunngjøringene for perioden 2001-2010, viser at det ikke har vært noen entydig utvikling i hvor ofte selskap skifter revisor, jf. figur 5.6. Andelen revisorskifter varierer til dels mye fra år til år, og gir få holdepunkter for å hevde at selskapene nå skifter revisor oftere eller sjeldnere enn på begynnelsen av 2000-tallet.

At mellom seks og ti prosent av norske aksjeselskap hvert år foretar et ordinært revisorskifte, kan synes som et noe høyt antall sammenlignet med hva mange revisjonsforetak trolig opplever av ”klientbevegelse”. Men når vi vet at tallene også inkluderer revisorendringer som følge av sammenslåing av revisjonsforetak og oppkjøp av klientporteføljer, synes ikke antallet urimelig.

Jeg har ikke klart å finne sammenlignbare studier i Norge eller andre land om hyppigheten av revisorskifter. Beattie og Fearnley (1994) studerte riktignok børsnoterte selskap og USM-selskap i Storbritannia, og fant at 16,4 prosent av selskapene skiftet revisor i løpet av femårsperioden 1987-1991. Med andre ord viser deres studie et langt lavere antall skifter enn i min studie hvor det årlig var mellom seks og ti prosent av selskapene som foretok et revisorskifte.

Sammenligner vi med undersøkelsen blant selskap som ble stiftet i 2000, hvor 64,8 prosent av selskapene hadde skiftet revisor i løpet av en 11-årsperiode, er også tallene fra den britiske undersøkelsen lave.

Det er imidlertid flere forhold som gjør det vanskelig å sammenligne disse studiene. For det første er mange av selskapene i mine undersøkelser langt mindre enn i den britiske undersøkelsen. For det andre kan trolig ulikhetene i forskjellige lands revisor- og aksjeselskapslovgivning påvirke hyppigheten av revisorskifter. Til sist må det også påpekes at Beattie og Fearnleys studie er gjort i 1987-1991, mens jeg har studert revisorskifter på 2000-tallet.

Når det gjelder revisorfratredelser, hadde jeg på forhånd forventet at antallet fratredelser ville være høyest i årene med økonomisk lavkonjunktur. Forventningen var basert på at i lavkonjunkturer vil flere selskaper slite økonomisk, og at revisjonsforetakene som ønsker å ha færrest mulig konkurstruede klienter, trolig vil ønske å fratre som revisor for mange av disse klientene. Det er heller ikke usannsynlig at flere klienter i en vanskelig økonomisk periode vil ha et noe mer fleksibelt forhold til lovgivningen, og at de derfor risikerer at revisor fratrer.

Gjennomgangen av perioden 2001-2010 gir imidlertid intet klart svar på at det eksisterer en sammenheng mellom økonomiske konjunkturer og antall revisorfratredelser. Andelen selskap som opplevde at revisor fratrådte, var riktignok høyest i finanskrisetåret 2008, og også høy i det påfølgende året. Men det var også relativt mange skifter i 2006 og 2007, to år som må kunne karakteriseres som økonomiske oppgangstider.

6.3 Hvorfor selskap skifter revisor

Bakgrunnen for at selskap skifter revisor kan, som det fremgår av tabell 5.2, deles inn i fire omtrent like store grupper. Den første gruppen skiftet revisor fordi eierne ønsket å skifte til samme revisor som de benytter i flere av sine øvrige selskap. Den andre gruppen skaffet seg ny revisor på grunn av misnøye med den tidligere revisoren, mens den tredje skiftet fordi den forrige revisoren sluttet eller fusjonerte med et annet revisjonsforetak. Den siste gruppen skiftet som følge av at revisor fratrådte eller av andre årsaker.

Det er gjort få sammenlignbare undersøkelser om årsakene til revisorskifter. Men at mange selskap skifter revisor som følge av at eierne ønsker å skifte til en revisor de benytter i flere av sine andre selskap, samsvarer med Firths (1999) studie om revisorskifter ved eierskifter. Ifølge Firth opplever også mange selskap press fra det kjøpende konsernets revisor om å bytte til denne revisoren. Firth påpeker at revisorer forsøker å overtale selskap av to grunner; for å skaffe seg nye klienter, og for å gjøre revisjonen mer effektiv.

Jeg har også sett på om små selskap begrunner revisorskiftet annerledes enn store selskap. Som det fremgår av tabellene under, er det noen forskjeller mellom de små og store selskapene. 60 prosent av de store selskapene forklarer revisorskiftet med at eierne ønsket å skifte til en ”konsernrevisor”, eller at revisor sluttet. Bare 20 prosent har skiftet på grunn av misnøye med honoraret eller kvaliteten på tjenestene. For de små selskapene er andelene henholdsvis 40 og 29 prosent. Det er med andre ord flere av de små selskapene som skifter revisor på grunn av misnøye med revisor. Blant de små selskapene svarer fem prosent at de har skiftet på grunn av at den eksterne regnskapsføreren har vært misfornøyd med revisoren, og derfor ønsket at selskapet skulle skifte revisor. Blant de store selskapene var det ingen som ga denne begrunnelsen. Denne forskjellen skyldes trolig at færre av de store selskapene benytter eksterne regnskapsførere.

Den viktigste årsaken til at store selskapet skiftet revisor i 2010?

	Andel	Antall
1. Eierne ønsket å skifte til samme revisor som flere av deres øvrige selskap benytter	40,0 %	16
2. Revisor sluttet (inkl. solgte sin klientportefølje)	20,0 %	8
3. Misnøye med revisors honorar	12,5 %	5
4. Revisjonsforetaket har fusjonert med et annet, men vi har beholdt samme revisor	12,5 %	5
5. Misnøye med kompetansen og kvaliteten på tjenestene	7,5 %	3
6. Ekstern regnskapsfører var misfornøyd, og ønsket at vi skulle skifte	0,0 %	0
7. Annet	7,5 %	3
Totalt	100,0 %	40

Tabell 6.1: Store selskapers viktigste begrunnelse for å skifte revisor i 2010.**Den viktigste årsaken til at små selskapet skiftet revisor i 2010?**

	Andel	Antall
1. Eierne ønsket å skifte til samme revisor som flere av deres øvrige selskap benytter	25,2 %	28
2. Misnøye med revisors honorar	18,0 %	20
3. Revisor sluttet (inkl. solgte sin klientportefølje)	14,4 %	16
4. Revisjonsforetaket har fusjonert med et annet, men vi har beholdt samme revisor	16,2 %	18
5. Misnøye med kompetansen og kvaliteten på tjenestene	10,8 %	12
6. Ekstern regnskapsfører var misfornøyd, og ønsket at vi skulle skifte	5,4 %	6
7. Annet	9,9 %	11
Totalt	100,0 %	111

Tabell 6.2: Små selskapers viktigste begrunnelse for å skifte revisor i 2010.

Når det gjelder hva selskapene vektlegger ved valg av ny revisor: I min undersøkelse svarer hvert tredje selskap at de har lagt vekt på å få den samme revisoren som eierne benytter i flere av sine øvrige selskap. Nesten like mange har vektlagt gode erfaringer fra tidligere samarbeid eller anbefalinger fra blant andre regnskapsførere og forretningsforbindelser. At mange selskap skifter revisor i forbindelse med eierskifte, er som tidligere nevnt i samsvar med Firths (2000) studie. I Beattie og Fernleys studie fra 1995 var det rykte/kvalitet, aksept fra tredjepart, valuta for pengene og revisors tilbud av andre tjenester som var de viktigste faktorene ved valg av ny revisor. Men dette gjaldt som tidligere omtalt børsnoterte og USM-selskap, og er ikke nødvendigvis sammenlignbart med selskapene i min undersøkelse. De svenske studiene jeg refererte til i kapittel 2.3, fokuserte mest på hvilke egenskaper ved revisor som har vært avgjørende. I Forsberg og Simons (2005) studie blant mindre selskap svarte selskapene at de la mest vekt på revisors kommunikasjonsevner og kompetanse. I Cederlöf,

Hagström og Jonssons (2010) undersøkelse ble revisoregenskapene personkjemi, kompetanse og rådgivningstilbud vektlagt mest.

Min undersøkelse viser at det er forskjeller i små og store selskapers prioriteringer ved valg av ny revisor. 32 prosent av de små selskapene, mot 18 prosent av de store, la avgjørende vekt på anbefalinger fra eksterne parter og erfaringer fra tidligere samarbeid med revisoren. Blant de store selskapene svarte 38 prosent at de vektla å få den samme revisoren som i eiernes øvrige selskap, mens bare 26 prosent av de små selskapene svarte det samme, jf. vedlegg 14.

Beattie og Fearnley (1995) fant at de største selskapene la stor vekt på kompetanse, kvalitet og bransjekunnskap, og var mindre opptatt av nivået på revisjonshonoraret enn de små selskapene. I min undersøkelse er det imidlertid en dobbelt så stor andel av de store selskapene (13 prosent) som har lagt avgjørende vekt på revisjonshonoraret enn blant de små selskapene (6 prosent).

Beattie og Fearnleys (1995) undersøkelse viste også at over halvparten av revisorskiiftene blant børs- og USM-selskapene fant sted ved hjelp av anbud. Det er ikke overraskende at andelen i deres studie er langt høyere enn i min studie blant relativt mange små selskap. Min undersøkelse viser imidlertid at 18 prosent av de store selskapene, og bare 10 prosent av de små, innhentet anbud, jf. vedlegg 14.

Avslutningsvis i dette delkapitlet vil jeg fokusere på revisors honorar. Som nevnt i kapittel 5.2, mener 53 prosent at det er dårlig eller svært dårlig samsvar mellom revisors tjenester og størrelsen på honoraret. Kun 27 prosent mener samsvaret er bra. I mine intervjuer av bedriftsledere var det mange som uttrykte stor frustrasjon over revisors fakturaer. Den ene respondenten mente at revisorer er ”grovt overbetalt”, og fortalte at ”(...) det er vanskelig å angripe honoraret fordi det er svært vanskelig å kvalitetssikre at timeantallet er riktig”.

Til tross for frustrasjonen over honorarstørrelsen, er det relativt få selskap som bytter ut sin revisor på grunn av honoraret. En av respondentene forklarer hvorfor han lenge vegret seg mot å skifte revisor: ”Problemet er at det ikke er like lett å

skifte revisorer som andre tjenesteytere. Hvis man skifter revisor, får man minus i marginen, og det er en kamp man ikke ønsker å ta.” En annen respondent hadde av erfaring liten tro på at det var mulig å oppnå lavere honorar ved å skifte til en annen revisor: ”Man kan godt innhente pristilbud, men når du velger en revisor, så sitter du uansett på kroken, uavhengig av hvilket pristilbud du har fått. Revisoren kan uansett sende en regning på nesten hva som helst, og finne på en eller annen forklaring på hvorfor honoraret ble så høyt. Og da er det vanskelig å argumentere imot”.

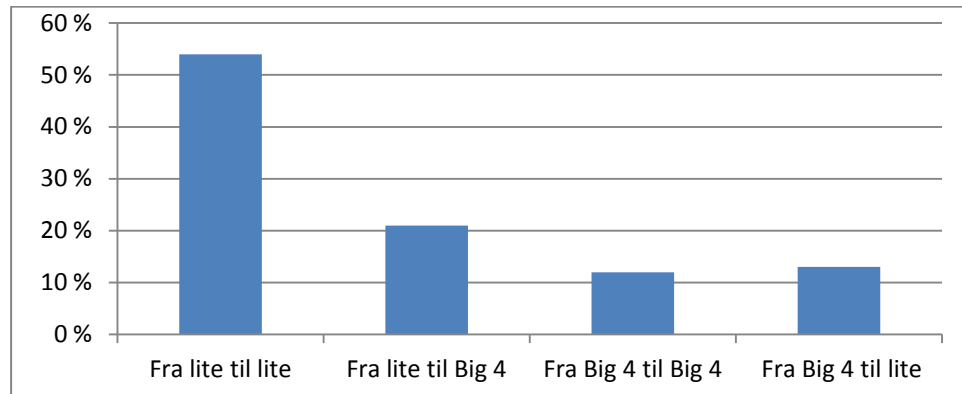
Et lite paradoks er at samtidig som mange av respondentene svarer at det ikke er samsvar mellom honoraret og revisors arbeid, er det mange som forteller at de vet svært lite om hva revisor gjør. Revisorer har i så måte en stor kommunikasjonsmessig utfordring i arbeidet med å skape større forståelse for timeforbruk og fakturasummens størrelse.

6.4 Selskap som ikke skifter revisor

Blant selskapene som har beholdt den samme revisoren helt siden stiftelsen i 2000, har 23 prosent (40 av 176 selskap) en Big 4-revisor⁷. De fire største revisjonsforetakene var pr. 1. juli 2011 registrert som revisor for 26 prosent (57 315) av alle aksjeselskapene (219 407) i Norge. Det er med andre ord ingen klare indikasjoner på at det er mindre eller større sjanser for et revisorskifte blant selskapene som velger en Big 4-revisor enn for selskap som velger en mindre revisor.

Jeg har også sett på selskapene som har skiftet revisor én gang fra de ble stiftet i 2000 og frem til 31.12.2010. Som det fremgår av figur 6.1, har 66 prosent av selskapene skiftet revisor innad i ”sin” gruppe, altså fra et lite til et annet lite revisjonsforetak eller fra et Big 4-selskap til et annet Big 4-selskap. Det er videre flere som har skiftet fra et lite selskap til Big 4-selskap enn motsatt vei. Mye av forklaringen kan være at Big 4-selskapene har kjøpt opp flere mindre klientporteføljer.

⁷ PricewaterhouseCoopers, Ernst & Young, KPMG og Deloitte.

Figur 6.1: Fordeling av revisorskifter blant selskap som ble stiftet i 2000, og som har skiftet revisor én gang i perioden frem til 31.12.2010. 'Lite' revisjonsforetak er her definert som et ikke-Big 4- selskap.

Som jeg var inne på i kapittel 2.3, delte Beattie og Fearnley (1994) de britiske revisjonsforetakene inn i tre grupper; 'Topp åtte', '9-20' og 'Under topp 20', og fant at 40 prosent av revisorskiftene skjedde innad i en av disse gruppene, mens 60 prosent skjedde mellom gruppene. Dersom jeg også hadde fordelt revisjonsforetakene i tre grupper i stedet for to, hadde naturlig nok andelen revisorskifter innad i gruppene sunket også i mitt utvalg.

I min spørreundersøkelse blant selskapene som ikke hadde skiftet revisor, var det få forskjeller mellom svarene fra de små og store selskapene. Det er minimale forskjeller når det gjelder tilfredsheten med kvaliteten på tjenestene fra revisor. Andelen som har vurdert å skifte revisor er tilnærmet like stor i begge gruppene. Det er heller ingen stor forskjell på gruppenes holdning til offensiv markedsføring. Men: Når det gjelder pris, mener 32 prosent av de små selskapene at det er dårlig eller svært dårlig samsvar mellom pris og tjenestene, mens bare 14 prosent av de store selskapene mener dette. Gruppene som mener det er bra samsvar, er omtrent like store blant små og store selskap, jf. vedlegg 15.

7. Oppsummering

7.1 Innledning

Jeg har i denne oppgaven forsøkt å besvare tre forskningsspørsmål: Hvor hyppig skifter norske aksjeselskap revisor? Hvorfor skifter selskapene revisor? Hvorfor

velger mange selskap aldri å skifte revisor? Jeg vil her oppsummere kort resultatene fra undersøkelsene jeg har utført for å besvare disse forskningsspørsmålene.

7.2 Hvor mange skifter revisor?

Undersøkelsen av 5 620 kunngjøringer om revisorendringer i perioden 2001-2010, viste at hvert år foretar mellom 6 og 10 prosent av de norske aksjeselskap et ordinært revisorskifte. I tillegg opplever årlig i overkant av ett prosent av selskapene at revisor fratrer, og at de derfor må finne seg en ny revisor. Det har ikke vært noen entydig utvikling av andelen selskap som skifter revisor i disse ti årene.

7.3 Hvorfor skifter selskap revisor?

Undersøkelsene viser at 2,1 prosent av alle norske aksjeselskap i 2010 valgte å skifte revisor som følge av direkte misnøye med revisoren. 1,9 prosent skiftet fordi revisor sluttet eller slo sammen virksomheten med et annet foretak, 1,8 prosent skiftet for å samle revisjonen hos ett revisjonsforetak, mens 1,2 prosent måtte finne en ny revisor etter at deres forrige revisor fratradte.

Det er forskjeller mellom små og store selskapers begrunnelse for å skifte revisor. Det var en større andel av de små selskapene som foretok revisorskifte på grunn av misnøye med revisor enn blant de store selskapene i undersøkelsen. Blant de store selskapene var det flere som begrunnet revisorskiftet med ønsket om å samle revisjonen hos ett revisjonsforetak, enn blant de små selskapene.

Vi har videre sett at hvert fjerde selskap la avgjørende vekt på anbefalinger og referanser ved valg av ny revisor. Bare 8 prosent la mest vekt på størrelsen på revisjonshonoraret. De små selskapene la større vekt på anbefalinger enn de store, mens de store la større vekt på revisjonshonoraret enn de små selskapene.

Når det gjelder kvalitet og pris, oppgir det store flertallet at de er fornøyd med den forrige revisorens kvalitet, mens bare hvert fjerde selskap synes det er var bra samsvar mellom prisen og tjenestene som ble levert. Over halvparten mener det

var dårlig samsvar. De store selskapene var mer fornøyd med forrige revisors kvalitet enn de små selskapene. De store selskapene synes også det var et bedre samsvar mellom revisjonshonoraret og tjenestene som ble levert fra revisor.

7.4 Hvorfor skifter mange selskap aldri revisor?

Blant selskapene som har beholdt den samme revisoren helt siden stiftelsen i 2000, er det store flertallet fornøyd med kvaliteten på tjenestene. Blant de små og store selskapene er det henholdsvis 83 og 80 prosent som er fornøyd eller svært godt fornøyd med kvaliteten på tjenestene.

Men bare hvert femte selskap mener det er et bra samsvar mellom revisjonshonoraret og det arbeidet revisor utfører. Misnøyen er størst blant de små selskapene. 32 prosent av de små selskapene mener det er dårlig eller svært dårlig samsvar, mens andelen er 14 prosent blant de store selskapene. Svært mange selskap svarer at det verken er bra eller dårlig samsvar.

På spørsmål om hvorfor selskapet har valgt å beholde den samme revisoren helt siden oppstarten, svarer 16 prosent av selskapene at arbeidsmengden med å finne seg en ny revisor, formalia, papirarbeid o.l. har gjort at de ikke har orket å skifte revisor. Hvert tredje selskap begrunner lojaliteten til revisor med godt samarbeid og fordelene ved at revisor kjenner selskapet og historikken. Ikke overraskende svarer en stor andel (42 prosent) at de har beholdt revisor på grunn av god kvalitet på tjenestene.

8. Avslutning

Jeg har gjennom intervjuene med 201 ledere i norske aksjeselskap og gjennomgangen av over 12 000 kunngjøringer klart å besvare mine forskningsspørsmål. Jeg skulle gjerne hatt tilstrekkelige ressurser til å få mer nøyaktig kunnskap om antall *reelle* revisorskifter har endret seg de siste ti årene. Det ville også vært interessant å undersøke revisorskiftene enda lengre tilbake i

tid. På grunn av ressursmessige begrensninger har dette imidlertid ikke vært mulig for meg å gjennomføre.

Det vil bli interessant å se hva lovendringen om revisjonsplikt vil bety for revisjonsbransjen. Mye av forskningen de neste årene vil trolig handle om hvorfor noen selskap velger å benytte seg av fritaket, mens andre velger å beholde sin revisor. Det vil også bli interessant å se hvordan fritaket vil endre revisjonsforetakenes markedstilpasning. Jeg håper likevel at det også vil bli gjort mer forskning på temaene jeg har arbeidet med. Det vil være interessant å se om mine forskningsspørsmål vil få andre svar dersom tilsvarende undersøkelser blir utført i kommende år. Det vil også være interessant å undersøke selskap som ble stiftet enda tidligere enn selskapene i mine utvalg.

Denne masteroppgaven har vist at det er relativt få selskap som går til det skritt å skifte revisor som følge av misnøye med revisoren. Samtidig uttrykker mange stor frustrasjon over størrelsen på revisjonshonoraret. Frustrasjonen er størst blant de små selskapene, som nå kan velge bort revisjonen av regnskapet.

Revisjonsforetakenes kommunikasjonsmessige utfordring når det gjelder å forklare og begrunne timeforbruket og faktureringen, vil derfor bli ekstra stor i tiden fremover.

Referanser

Bøker:

Gulden, Bror Petter. 2010. *Den eksterne revisor*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Halvorsen, Knut. 2003. *Å forske på samfunnet – en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Johannessen, Asbjørn, Line Kristoffersen og Per Arne Tufte. 2004. *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag.

Doyle, Peter og Phil Stern. 2006. *Marketing management and strategy*. New York: Financial Times Prentice Hall.

Jobber, David. 2010. *Principles and practice of marketing*. London: McGraw-Hill.

Tidsskriftartikler:

Beattie, Vivien og Stella Fearnley. 1994. The changing structure of the marked for audit service in UK: a descriptive study. *The British Accounting Review*, Vol. 26 (December): 301-322.

Beattie, Vivien og Stella Fearnley. 1995. The importance of audit firm characteristics and the drivers of auditor change in UK listed companies. *Accounting and Business Research*, Vol. 25 (Autumn): 227-239.

Beattie, Vivien og Stella Fearnley. 1998. Audit marked competition: auditor changes and the impact of tendering. *The British Accounting Review*, Vol. 30 (3): 261-289.

DeAngelo, Linda Elisabeth. 1981b. Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 3 (December): 183-199.

Firth, Michael. 1999. Company takeovers and the auditor choice decision. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 8: 197-124.

Fortin, Steve og Jeffrey A. Pittman. 2007. The role of auditor choice in debt pricing in private firms. *Contemporary Accounting Research*, Vol. 24 (No. 3): 859-896.

Francis, Jere R. og Earl R. Wilson. 1988. Auditor Changes: A Joint Test of Theories Relating to Agency Costs and Auditor Differentiation. *The Accounting Review*. Vol. 63 (No. 4): 663-682.

Haskins, Mark E. og David D. Williams. 1990. A contingent model of intra-big eight auditor changes. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 9 (No. 3): 55-74.

Healy, Paul og Thomas Lys. 1986. Auditor Changes Following Big Eight of Non-Big Eight Audit Firms. *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 5 (Winter): 251-265.

Levinthal, Daniel A. og Mark Finchman. 1988. Dynamics of Interorganizational Attachments: Auditor-Client Relationships. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 33 (No. 3): 345-369.

Menon, Krishnagopal og David D. Williams. 1991. Auditor Credibility and Initial Public Offerings, *The Accounting Review*, Vol. 66 (No. 2): 313-332.

Schwartz, Kenneth B. og Krishnagopal Menon. 1985. Auditor Switches by Failing Firms. *The Accounting Review*. Vol. 60 (No. 2): 248-261.

Seabright, Mark A, Daniel A. Levinthal og Mark Finchman. 1992. Role of Individual Attachments in the Dissolution of Interorganizational Relationships. *The Academy of Management Journal*, Vol. 35 (No 1): 122-160.

Studentoppgaver:

Cederlöf, Sofie, Mikael Hagström og Denniss Johnsson. 2010. *Val av revisor – Vad revisionsbyråer kan tänke på vid marknadsföring av sina tjänster till mindre aktiebolag*. Kandidatuppsats, Mälardalens Högskola.

Forsberg, Kristina og Andreas Simons. 2005. *Svenska småföretags val av revisor – hvilke faktorer påverkar och varför*. Examensarbete, Luleå tekniska universitet.

Hatterud, Lene, Kai André Lillebø og Sissel Udahl. 1997. *Skifte av revisor – en litteraturstudie og en empirisk analyse av norske selskapers tendens til å skifte fra et mindre til et "Big Six"-revisjonsselskap*. Diplomoppgave Handelshøyskolen BI.

Internettsider:

www.brreg.no

www.ravninfo.no

Lover

Aksjeloven (asl.) - Lov om aksjeselskaper 13. juni 1997 nr. 44

Allmennaksjeloven (asal.) - Lov om allmennaksjeselskap 13. juni 1997 nr. 45

Revisorloven (revl.) - Lov om revisjon og revisorer 15. januar 1999 nr. 2

Regnskapsloven (rl.) – Lov om årsregnskap m.v. 17. juli 1998 nr. 56

Foretaksregisterloven (fregl.) – Lov om registrering av foretak 21. juni 1985 nr. 78

Forskrifter

Forskrift om registrering av foretak 18. desember 1987 nr. 984

Vedlegg:**Vedlegg 1:**

Spørreskjema 1: Intervju med daglig leder og/eller styreleder i norske aksjeselskap som skiftet revisor i 2010:

- 1. Hva var den viktigste årsaken til at selskapet skiftet revisor i 2010?**
- 2. Dersom det var flere årsaker til revisorskiftet – hva var den nest viktigste årsaken?**
- 3. Innhentet dere pristilbud fra flere revisorer før dere skiftet?**
- 4. Hvis ja på spørsmål 3;**
 1. Hvor mange selskap innhentet dere pristilbud fra?
 2. Valgte dere det selskapet som tilbød lavest pris?
- 5. Hva la selskapet avgjørende vekt på ved valg av ny revisor?**
- 6. Hvem i selskapet var reell beslutningstaker da selskapet valgte ny revisor?**
- 7. I hvilken grad er dere fornøyd/misfornøyd med kvaliteten på tjenestene fra den forrige revisoren?**
 1. Svært fornøyd
 2. Fornøyd
 3. Verken fornøyd eller misfornøyd
 4. Misfornøyd
 5. Svært misfornøyd
- 8. I hvilken grad synes dere forrige revisors honorar samsvarte med tjenestene som ble levert?**
 1. Svært bra samsvar
 2. Bra samsvar
 3. Verken bra eller dårlig samsvar
 4. Dårlig samsvar
 5. Svært dårlig samsvar

For spørsmål 7 og 8 har jeg i intervjusituasjonen oppgitt svaralternativene 1 til 5, men har i tillegg hatt kategoriene ”vet ikke / hadde ingen forhold til forrige revisor” og ”ønsker ikke svare” hvor jeg har kunnet registrere svarene i.

Vedlegg 2:

Spørreskjema 2: Intervju med daglig leder og/eller styreleder i norske aksjeselskap som ble stiftet i 2000 og som har beholdt den samme revisoren i hele perioden 2000-2010:

1. I hvilken grad er dere fornøyd/misfornøyd med kvaliteten på tjenestene fra revisor?

1. Svært fornøyd
2. Fornøyd
3. Verken fornøyd eller misfornøyd
4. Misfornøyd
5. Svært misfornøyd

2. I hvilken grad synes dere prisen på tjenestene samsvarer med tjenestene som blir levert?

1. Svært bra samsvar
2. Bra samsvar
3. Verken bra eller dårlig samsvar
4. Dårlig samsvar
5. Svært dårlig samsvar

3. Har selskapet vurdert å skifte revisor i løpet av disse 11 årene?

4. Hvorfor har selskapet valgt å beholde den samme revisoren helt siden stiftelsen i 2000?

5. Hva skal til for at dere vil skifte revisor?

6. Dersom dere hadde blitt kontaktet av en annen revisor som tilbød seg å revidere selskapet for et lavere honorar – samt ta seg av alt papirarbeidet som er nødvendig ved et revisorskifte – ville det da vært aktuelt å skifte revisor?

For spørsmål 1 og 2 har jeg i intervjusituasjonen oppgitt svaralternativene 1 til 5, men har i tillegg hatt kategoriene ”vet ikke / hadde ingen forhold til forrige revisor” og ”ønsker ikke svare” hvor jeg har kunnet registrere svarene i.

Vedlegg 3:**Datamatrikse for spørreskjema 1:**

Enhet nr.	Spørsmål nr.								
	1	2	3	4a	4b	5	6	7	8
1	1	x	2	x	x	1	1	6	6
2	3	2	2	x	x	6	1	2	5
3	5	x	2	x	x	2	1	x	x
4	7	x	2	x	x	3	4	7	7
5	5	x	2	x	x	2	1	x	x
6	2	x	2	x	x	2	1	2	3
7	5	x	2	x	x	2	1	x	x
8	3	x	2	x	x	3	1	2	5
9	5	x	2	x	x	2	1	x	x
10	2	x	2	x	x	9	1	2	2
11	2	x	2	x	x	5	2	1	2
12	3	3	2	x	x	3	1	2	2
13	3	3	1	4	1	8	1	2	5
14	10	x	2	x	x	6	1	1	1
15	6	1	2	x	x	8	1	3	4
16	5	x	2	x	x	2	1	x	x
17	1	x	2	x	x	6	1	2	4
18	1	1	2	x	x	1	1	2	4
19	6	1	2	x	x	1	1	5	5
20	4	x	2	x	x	3	1	2	1
21	7	x	2	x	x	3	1	2	6
22	2	x	2	x	x	5	1	1	1
23	9	x	2	x	x	4	1	2	6
24	3	6	1	2	1	7	1	2	4
25	1	x	2	x	x	1	1	6	6
26	6	1	1	2	1	3	1	5	3
27	1	x	2	x	x	1	1	2	3
28	1	x	2	x	x	1	1	6	6
29	2	x	2	x	x	3	1	2	5
30	4	x	3	x	x	8	5	4	4
31	1	x	2	x	x	1	1	6	3
32	7	x	2	x	x	3	4	4	4
33	2	x	2	x	x	10	1	2	2
34	3	x	2	x	x	6	1	4	4
35	2	2	2	x	x	4	1	4	4
36	3	x	2	x	x	7	1	2	5
37	9	x	2	x	x	9	1	1	2
38	8	1	2	x	x	6	1	4	4
39	9	x	1	2	2	9	1	2	4
40	11	x	1	2	1	7	1	2	4
41	1	x	2	x	x	1	1	2	2
42	11	x	2	x	x	3	1	2	2

43	2	x	2	x	x	3	1	6	4
44	2	x	2	x	x	2	4	2	2
45	1	x	2	x	x	1	6	6	3
46	6	x	2	x	x	1	1	4	4
47	6	x	2	x	x	8	1	2	2
48	2	x	2	x	x	2	1	1	1
49	4	x	2	x	x	1	1	2	4
50	6	x	2	x	x	4	1	4	4
51	5	x	2	x	x	2	1	x	x
52	12	x	2	x	x	7	1	7	7
53	3	4	2	x	x	3	4	2	4
54	4	x	2	x	x	1	1	4	5
55	1	x	2	x	x	1	1	1	3
56	5	x	2	x	x	2	1	x	x
57	5	x	2	x	x	2	1	x	x
58	5	x	2	x	x	2	1	x	x
59	6	1	2	x	x	3	1	5	4
60	1	x	2	x	x	1	1	6	6
61	1	x	2	x	x	1	1	2	2
62	4	x	2	x	x	1	1	1	2
63	4	x	2	x	x	1	1	2	3
64	3	x	2	x	x	4	1	1	3
65	6	1	2	x	x	8	1	3	4
66	1	x	2	x	x	1	1	6	3
67	1	x	2	x	x	1	1	1	4
68	2	x	2	x	x	5	1	1	3
69	6	x	1	4	2	8	1	4	3
70	5	x	2	x	x	2	1	x	x
71	4	x	2	x	x	1	1	2	3
72	8	x	2	x	x	8	2	3	4
73	10	2	2	x	x	4	1	3	2
74	2	x	2	x	x	5	1	1	4
75	2	x	2	x	x	4	1	1	2
76	3	x	2	x	x	7	1	1	4
77	3	3	1	2	2	14	1	3	5
78	3	x	2	x	x	4	2	5	5
79	3	2	2	x	x	4	2	5	5
80	5	x	2	x	x	2	1	x	x
81	6	1	2	x	x	6	1	5	5
82	1	x	2	x	x	1	1	6	6
83	9	x	2	x	x	4	1	1	2
84	4	x	2	x	x	1	1	2	4
85	4	2	2	x	x	1	1	2	4
86	2	x	2	x	x	2	1	2	6
87	3	5	2	x	x	4	1	2	3
88	1	x	2	x	x	1	1	6	6
89	1	x	2	x	x	1	1	2	4

90	1	x	2	x	x	1	1	2	2
91	2	x	2	x	x	2	1	2	3
92	3	x	2	x	x	7	1	3	5
93	4	x	3	x	x	11	1	2	5
94	4	x	2	x	x	1	1	2	3
95	1	x	2	x	x	1	1	6	6
96	6	x	2	x	x	8	1	3	5
97	10	x	2	x	x	12	1	1	2
98	3	x	2	x	x	1	1	2	5
99	2	x	2	x	x	3	4	3	3
100	1	x	1	3	2	1	1	2	3
101	7	x	2	x	x	3	4	1	2
102	4	x	2	x	x	1	1	2	4
103	3	4	1	3	2	7	2	3	5
104	1	x	2	x	x	1	1	6	6
105	5	x	2	x	x	2	1	x	x
106	2	x	2	x	x	4	1	1	2
107	2	x	2	x	x	4	2	1	1
108	1	x	2	x	x	1	1	6	3
109	2	x	2	x	x	2	1	2	2
110	7	x	2	x	x	3	4	2	5
111	2	x	2	x	x	2	4	2	2
112	5	x	2	x	x	2	2	x	x
113	2	x	2	x	x	2	1	2	3
114	3	x	1	3	1	7	1	2	5
115	6	x	2	x	x	6	1	4	3
116	5	x	2	x	x	2	1	x	x
117	5	x	2	x	x	2	1	x	x
118	5	x	2	x	x	2	1	x	x
119	5	x	2	x	x	2	1	x	x
120	5	x	2	x	x	2	1	x	x
121	8	x	2	x	x	6	1	6	6
122	7	x	2	x	x	1	1	2	4
123	1	x	2	x	x	1	1	2	2
124	1	x	2	x	x	1	1	6	6
125	8	2	2	x	x	4	1	4	4
126	4	x	2	x	x	1	1	2	2
127	1	x	2	x	x	1	1	6	6
128	4	x	2	x	x	1	1	2	2
129	3	x	1	2	1	7	1	1	4
130	3	x	1	2	1	7	1	1	4
131	3	x	2	x	x	4	1	4	5
132	1	x	1	3	1	1	1	2	3
133	3	3	1	5	2	9	1	4	4
134	2	x	1	4	2	8	1	1	1
135	6	x	2	x	x	8	1	3	4
136	2	x	2	x	x	2	1	2	3

137	3	x	2	x	x	4	1	2	4
138	5	x	2	x	x	2	1	x	x
139	2	x	2	x	x	6	6	4	4
140	5	x	2	x	x	2	1	x	x
141	5	x	2	x	x	2	1	x	x
142	6	4	1	3	2	14	1	4	4
143	3	x	1	2	1	7	1	4	4
144	4	x	2	x	x	1	1	2	4
145	3	4	1	2	1	7	1	2	4
146	6	x	2	x	x	13	1	5	5
147	5	x	2	x	x	2	1	x	x
148	5	x	2	x	x	2	1	x	x
149	1	x	2	x	x	1	1	6	6
150	1	x	2	x	x	1	1	6	6
151	1	x	2	x	x	1	1	2	2

Vedlegg 4:**Datamatrikse for spørreskjema 2:**

Enhet nr.	Spørsmål nr.							
	1	2	3	4		5		6
1	3	3	2	2		3		1
2	1	2	2	1		8	1	2
3	1	3	2	1	3	10		1
4	1	5	1	2	11	4		1
5	1	3	2	4		1		1
6	1	3	2	1	2	10		1
7	2	3	2	1		1	2	1
8	1	3	2	1		9		2
9	2	2	2	1	10	1	2	1
10	1	1	2	1	6	2		2
11	2	3	2	1		1		1
12	1	3	2	1		1		1
13	1	1	2	1	6	9		2
14	2	3	2	7		1		2
15	4	5	2	5		9		1
16	2	3	1	4		2		1
17	1	4	2	1		11		3
18	3	4	2	2		11		1
19	1	1	2	3		11		3
20	2	2	2	4		1	2	2
21	2	5	1	4	2	11		3
22	2	3	2	1		10		1
23	2	2	2	3		10		2
24	3	3	1	8		4		1
25	2	3	2	9		11		1
26	2	3	1	2	11	3		1
27	3	5	2	8		5		1
28	1	3	2	1		6		2
29	2	3	1	3		10		1
30	1	2	2	1		10		2
31	1	3	2	3	1	2		2
32	2	3	1	1	2	1	2	1
33	5	5	2	9	7	11		3
34	1	1	2	1		10	9	2
35	1	3	3	13		1		1
36	1	4	2	4	3	1	2	1
37	2	2	2	9		9		2
38	2	3	2	1		1		2
39	2	3	2	1		2		2
40	3	5	2	5		11		3
41	3	3	2	9	12	1		1

42	1	4	2	7	4	2		1
43	1	4	2	1		2		1
44	2	2	2	1	3	7		2
45	2	3	2	2		1		1
46	2	4	2	8		11		2
47	2	3	1	10		1	2	1
48	6	6	2	5		10		1
49	6	2	2	6	3	1		2
50	1	4	1	4		1	2	2

Vedlegg 5:

Beattie og Fearnley (1995): The importance of Auditor Characteristics

<i>Auditor characteristics</i>	<i>Mean</i>
1. Integrity of firm	1,34
2. Technical competence of firm	1,39
3. Quality of working relationship with audit partner(s)	1,39
4. Good reputation	1,46
5. Technical competence of audit partner(s)	1,48
6. Value for money of audit service	1,58
7. Ethical standards of audit partner(s)	1,58
8. Technical competence of audit engagement staff	1,61
9. Quality of working relationships with audit engagement staff	1,73
10. Audit quality (i.e. ability to detect problems)	1,79
11. Willingness to offer guidance on accounting principles	2,00
12. Quality of advice to management, including management letters	2,04
13. Ability to provide additional tax services	2,05
14. Acceptability to company's major shareholders	2,07
15. Same audit firm as other group companies	2,18
16. Willingness to provide detailed cost information	2,28
17. Acceptability to company's day-to-day bankers	2,34
18. Acceptability to company's merchant bankers	2,34
19. Acceptability to company's lenders	2,35
20. Big Six audit firm	2,43
21. Acceptability to company's regulators	2,48
22. Low absolute level of audit fee	2,59
23. Specialist knowledge of your industry	2,64
24. Existence of offices located close to principal accounting functions	2,70
25. Ability to provide additional consultancy services	3,25
26. Ability to provide additional accounting services	3,32
27. A non-Big Six international or national audit firm	3,37
28. A regional audit firm	4,47
29. A local audit firm	4,61

Merknader:

Karakteristikkene er rangert i fallende grad av viktighet.

Responssskalaen er 1 (svært viktig), 2 (viktig), 3 (ganske viktig), 4 (lite viktig) og 5 (ikke viktig i det hele tatt).

Kilde: Beattie, Vivien og Stella Fearnley. 1995. The importance of audit firm characteristics and the drivers of auditor change in UK listed companies.

Accounting and Business Research, Vol. 25 (Autumn): 232.

Vedlegg 6:

Antall kunngjøringer om revisorendringer for norske aksjeselskap i perioden 2001-2010 (Grunnlagstall for figur 5.1 og 5.4). Se vedlegg 8 for forklaring på utregningen og generaliseringen.

År	Ordinært revisorskifte	Revisors Fratreden	Revisor- endringer	Totalt antall kunngjøringer
2001	13 077	4 584	3 505	21 166
2002	15 060	4 042	3 416	22 518
2003	13 177	3 294	4 575	21 046
2004	11 484	3 675	18 145	33 304
2005	14 521	2 974	9 214	26 709
2006	18 050	4 974	10 091	33 115
2007	16 794	5 650	1 555	23 999
2008	19 060	6 874	3 000	28 934
2009	20 924	6 244	3 786	30 954
2010	13 539	5 211	26 751	45 501

Vedlegg 7:

Antall registrerte norske aksjeselskap/allmennaksjeselskap og revisor- kunngjøringer i perioden 2001-2010:

År	Antall AS/ASA pr. 31.12	Gj.sn. antall AS/ASA	Antall kunngjøringer	Andel kunngj. ift antall AS/ASA
2001	152 306	150 633	21 166	14,1 %
2002	154 039	153 173	22 518	14,7 %
2003	154 448	154 244	21 046	13,6 %
2004	156 241	155 345	33 304	21,4 %
2005	166 221	161 231	26 709	16,6 %
2006	192 682	179 452	33 115	18,5 %
2007	204 229	198 456	23 999	12,1 %
2008	211 855	208 042	28 934	13,9 %
2009	213 586	212 721	30 954	14,6 %
2010	215 415	214 501	45 501	21,2 %

Vedlegg 8:

Under vises kategoriseringen av revisorkunngjøringene i de årlige utvalgene for perioden 2001-2010. Se forklaring under.

	Populasj.	Utvalg			Fordeling kunngj. for AS-ene			
		AS	Ikke-AS	Totalt	Ord.rev.- skifter	Fratr.	Endr. revisor	Totalt
2001	22 064	471	20	491	291	102	78	471
Andel		95,9 %	4,1 %	100 %	59,3 %	20,8 %	15,9 %	95,9 %
Generalisering		21 165	899	22 064	13 077	4 584	3 505	21 165
2002	23 721	468	25	493	313	84	71	468
Andel		94,9 %	5,1 %	100 %	63,5 %	17,0 %	14,4 %	94,9 %
Generalisering		22 518	1 203	23 721	15 060	4 042	3 416	22 518
2003	22 739	460	37	497	288	72	100	460
Andel		92,6 %	7,4 %	100 %	57,9 %	14,5 %	20,1 %	92,6 %
Generalisering		21 046	1 693	22 739	13 177	3 294	4 575	21 046
2004	37 822	435	59	494	150	48	237	435
Andel		88,1 %	11,9 %	100 %	30,4 %	9,7 %	48,0 %	88,1 %
Generalisering		33 305	4 517	37 822	11 484	3 675	18 145	33 305
2005	28 809	458	36	494	249	51	158	458
Andel		92,7 %	7,3 %	100 %	50,4 %	10,3 %	32,0 %	92,7 %
Generalisering		26 710	2 099	28 809	14 521	2 974	9 214	26 710
2006	35 390	466	32	498	254	70	142	466
Andel		93,6 %	6,4 %	100 %	51,0 %	14,1 %	28,5 %	93,6 %
Generalisering		33 116	2 274	35 390	18 050	4 974	10 091	33 116
2007	25 761	463	34	497	324	109	30	463
Andel		93,2 %	6,8 %	100 %	65,2 %	21,9 %	6,0 %	93,2 %
Generalisering		23 999	1 762	25 761	16 794	5 650	1 555	23 999
2008	30 933	463	32	495	305	110	48	463
Andel		93,5 %	6,5 %	100 %	61,6 %	22,2 %	9,7 %	93,5 %
Generalisering		28 933	2 000	30 933	19 060	6 874	3 000	28 933
2009	33 013	466	31	497	315	94	57	466
Andel		93,8 %	6,2 %	100 %	63,4 %	18,9 %	11,5 %	93,8 %
Generalisering		30 954	2 059	33 013	20 924	6 244	3 786	30 954
2010	52 107	978	142	1 120	287	112	579	978
Andel		87,3 %	12,7 %	100 %	25,6 %	10,0 %	51,7 %	87,3 %
Generalisering		45 501	6 606	52 107	13 352	5 211	26 937	45 501

Totalt	312 359	5 128	448	5 576	2 776	852	1 500	5 128
Andel		92,0 %	8,0 %	100 %	49,8 %	15,3 %	26,9 %	92,0 %
Generalisering		287 263	25 096	312 359	155 507	47 728	84 028	287 263
Fordelt på 10 år, per år					15 551	4 773	8 403	28 726
Andel av gj.sn. Antall AS/ASA i perioden 2001-2010 (178 779 stk)					8,7 %	2,7 %	4,7 %	16,1 %

Populasjonen av revisorkunngjøringer gjelder for alle typer foretak. Dette skyldes at det ikke har vært økonomisk gjennomførbart å få en egen populasjon av revisorkunngjøringer for kun AS/ASA. De årlige utvalgene på 500 inkluderer derfor både kunngjøringer for AS/ASA og for øvrige foretak. Etter å ha trukket utvalgene, har jeg skilt ut kunngjøringene som ikke gjelder AS/ASA. I 2001 består for eksempel utvalget av 471 AS/ASA og 20 andre foretak, totalt 491.

Som det fremgår av tabellen, er utvalgene for 2001-2009 ikke nøyaktig 500. Dette skyldes at ved å benytte excelfunksjonen "Tilfeldigmellom", kan man få det samme nummeret to eller flere ganger. Ved å trekke ut numrene som kommer flere ganger, blir utvalgene noe mindre enn 500.

På bakgrunn av fordelingen av AS/ASA og øvrige foretak, har jeg beregnet hvor mange kunngjøringer som gjelder disse to gruppene av foretak. Andelen kunngjøringer som gjelder ikke-AS/ASA er mellom 4,1 og 7,4 prosent, med unntak av 2004 og 2010. Den høye andelen disse to årene skyldes endring av organisasjonsnummer og/eller navn hos henholdsvis PwC og BDO/Noraudit disse to årene. Når disse selskapene har skiftet organisasjonsnummer og/eller navn, har alle deres klienter med revisor registrert i Foretaksregisteret - uavhengig av hvilken type foretak det er - måttet sende inn melding om revisorendring.

For AS/ASA-ene har jeg fordelt kunngjøringene i de tre gruppene. På bakgrunn av denne klassifiseringen har jeg generalisert fra utvalget til hele populasjonen.

I 2001 var det totalt 22 064 kunngjøringer om revisor. Siden 95,9 prosent av utvalget (471 av 491) er AS/ASA, utgjør generalisert antall kunngjøringer 21 165 (22 064 x 95,9 %). Av disse 471 utgjør 291 (59,3 prosent) ordinære revisorskifter. 59,3 prosent av 21 165 utgjør totalt 13 077, som blir det generaliserte antallet.

Vedlegg 9:

Andel ordinære revisorskifter og revisorfratredelser av gjennomsnittlig antall aksjeselskap/allmennaksjeselskap for perioden 2001-2010:

År	Ord.rev.- Skifter	Fratredelser	Gj.sn. antall AS/ASA	Andel ord. rev.skifter	Andel fratredelser	Hensyntatt to mld. per fratredelser
2001	13 077	4 584	150 633	8,7 %	3,0 %	1,5 %
2002	15 060	4 042	153 173	9,8 %	2,6 %	1,3 %
2003	13 177	3 294	154 244	8,5 %	2,1 %	1,1 %
2004	11 484	3 675	155 345	7,4 %	2,4 %	1,2 %
2005	14 521	2 974	161 231	9,0 %	1,8 %	0,9 %
2006	18 050	4 974	179 452	10,1 %	2,8 %	1,4 %
2007	16 794	5 650	198 456	8,5 %	2,8 %	1,4 %
2008	19 060	6 874	208 042	9,2 %	3,3 %	1,7 %
2009	20 924	6 244	212 721	9,8 %	2,9 %	1,5 %
2010	13 539	5 211	214 501	6,3 %	2,4 %	1,2 %

Vedlegg 10:**Årsaken til revisorskifter – generaliserte tall:**

Fra populasjonen på 52 107 kunngjøringer om revisorendringer i 2010, har jeg trukket et tilfeldig utvalg på 1120 kunngjøringer. Det viste seg at 142 kunngjøringer (12,7 prosent) gjaldt andre foretak enn aksjeselskap eller allmennaksjeselskap. 978 kunngjøringer (87,3 prosent) gjaldt AS/ASA.

Fordeling kunngjøringer	Antall	Andel	Andel inkl.
		blant AS/ASA	ikke-AS/ASA
Revisor har fratrudd	112	11,45 %	10,00 %
Endringer hos revisor	579	59,20 %	51,70 %
Ordinære revisorskifter	287	29,35 %	25,63 %
Andre foretak enn AS/ASA			12,68 %
Totalt	978	100,00 %	100,00 %

Under vises generaliserte tall basert på populasjon på 52 107 kunngjøringer. Ved å multiplisere totalt antall kunngjøringer med andelen av de ulike kunngjøringskategoriene (se over), fremkommer de generaliserte tallene:

		Antall
Revisor har fratrudd	52 107 x 10,0 %	5 211
Endringer hos revisor	52 107 x 51,7 %	26 937
Ordinære revisorskifter	52 107 x 25,6 %	13 352
Andre foretak enn AS/ASA	52 107 x 12,7 %	6 607
Totalt		52 107

I forbindelse med en revisorfratredelse er det to meldinger som blir kunngjort (først en fratredelsesmelding fra revisor og deretter en ordinær melding hvor den nye revisoren fremgår). Under klassifiseringen av kunngjøringene er derfor både fratredelsesmeldingene og den ordinære meldingen i etterkant av en fratredelse, klassifisert som "Revisor har fratrudd". På denne måten har jeg funnet et riktig antall meldinger som har bakgrunn i at revisor har fratrudd. På grunn av at det er to meldinger per fratredelse, må antallet halveres når jeg regner ut hvor mange faktiske fratredelser det har vært. Basert på generaliseringen som viste 5 211 meldinger med bakgrunn i en revisorfratredelse, får vi 2 606 revisorskifter som skyldes en revisorfratredelse. Det utgjør, som vi ser av den nest nederste linjen i tabellen, 16,3 prosent av skiftene.

Spørreundersøkelse: Hva var den viktigste årsaken til at selskapet skiftet revisor i 2010?

	Antall	Andel	General- isert antall	Andel inkl. rev.- fratredel.
1. Nye eiere som ønsket å bytte til "sin" revisor *	29	19,2 %	2 564	16,1 %
2. Revisor sluttet (inkl solgte porteføljen sin)	24	15,9 %	2 122	13,3 %
3. Misfornøyd med honoraret / for høy pris	25	16,6 %	2 211	13,9 %
4. Ønsket samme rev. som øvrige konsernselskap *	15	9,9 %	1 326	8,3 %
5. Revisorfusjon, selskapet har beholdt samme rev.	23	15,2 %	2 034	12,7 %

6. Misfornøyd med kvaliteten og kompetansen	15	9,9 %	1 326	8,3 %
7. Regnskapsfører misfornøyd med revisor, ønsket at vi skulle skifte	6	4,0 %	531	3,3 %
8. Samarbeidsproblemer med revisor	4	2,6 %	354	2,2 %
9. Geografisk beliggenhet	4	2,6 %	354	2,2 %
10. Annet	3	2,0 %	265	1,7 %
11. Revisor ba oss om å finne ny revisor	2	1,3 %	177	1,1 %
12. Ønsker ikke svare	1	0,7 %	88	0,6 %
<i>Revisor fratrådte</i>			2 606	16,3 %
Totalt	151	100,0 %	15 958	100,0 %

* I tabell 5.2 er punkt 1 og 4 i denne oversikten slått sammen, og utgjør totalt 24,4 prosent.

Andel av totalt antall aksjeselskap, jf. kapittel 5.2.2.1 i oppgaven:

Ved å dividere det generaliserte antallet selskap som av ulike årsaker har skiftet revisor, med gjennomsnittlig antall aksjeselskap for 2010, får man andelen av totalt antall selskap som har skiftet revisor av ulike årsaker. De generaliserte tallene i denne tabellen er identiske med tabellen over. Gjennomsnittlig antall aksjeselskap i 2010 var 214 501, jf. vedlegg 9.

	Generalisert antall	Andel av gj.sn. antall AS i 2010, 214 501 stk.
1. Nye eiere som ønsket å bytte til "sin" revisor *	2 564	1,20 %
2. Revisor sluttet (inkl solgte porteføljen sin)	2 122	0,99 %
3. Misfornøyd med honoraret / for høy pris	2 211	1,03 %
4. Ønsket samme rev. som øvrige konsernselskap *	1 326	0,62 %
5. Revisorfusjon, selskapet har beholdt samme rev.	2 034	0,95 %
6. Misfornøyd med kvaliteten og kompetansen	1 326	0,62 %
7. Regnskapsfører misfornøyd med revisor, ønsket at vi skulle skifte	531	0,25 %
8. Samarbeidsproblemer med revisor	354	0,17 %
9. Geografisk beliggenhet	354	0,17 %
10. Annet	265	0,12 %
11. Revisor ba oss om å finne ny revisor	177	0,08 %
12. Ønsker ikke svare	88	0,04 %
<i>Revisor fratrådte</i>	2 606	1,21 %
Totalt	15 958	7,45 %

Vedlegg 11:

Antall revisorskifter i perioden 2000-2010 blant selskap som ble stiftet i 2010:

Antall revisorskifter i perioden 2000-2010 blant selskap som ble stiftet i 2000:		
	Andel	Antall
Ingen revisorskifter	35,2 %	176
1 skifte	36,8 %	184
2 skifter	19,4 %	97
3 skifter	6,6 %	33
4 skifter	1,6 %	8
5 skifter	0,4 %	2
Totalt	100,0 %	500

Vedlegg 12:

Eksempel på en kunngjøring i Foretaksregisterets kunngjøringsdatabase om et *ordinært revisorskifte*:

Kunngjøring for:

Organisasjonsnummer **999 999 999** (NAVN AS)

Endring av revisor

Navn/foretaksnavn: **NAVN AS**

Organisasjonsnummer: 999 999 999

Forretningsadresse: Eksempelgate 1
9999 OSLO

Kommune: OSLO

Organisasjonsform: Aksjeselskap

Revisor: Org.nr. 000 000 000 EKSEMPELREVISOR AS,
Eksempelgate 2, 9999 OSLO

Foretaksregisteret 01.01.2010

Vedlegg 13:

Eksempel på en kunngjøring i Foretaksregisterets kunngjøringsdatabase om at revisor har *fratrådt*:

Kunngjøring for:

Organisasjonsnummer **999 999 999** (NAVN AS)

Endring av revisor

Navn/foretaksnavn: **NAVN AS**

Organisasjonsnummer: 999 999 999

Forretningsadresse: Eksempelgate 1
9999 OSLO

Kommune: OSLO

Organisasjonsform: Aksjeselskap

Revisor: Org.nr. 000 000 000 EKSEMPEL- **Fratrådt**
REVISOR AS, Eksempelgate 2, 9999 OSLO

Foretaksregisteret 01.01.2010

Vedlegg 14:

Svarene i spørreundersøkelsen blant selskap som foretok et ordinært revisorskifte i 2010, fordelt på små og store selskap:

Innhentet dere pristilbud fra flere revisorer før dere skiftet?				
	Store		Små	
	Andel	Antall	Andel	Antall
Ja	18 %	7	10 %	11
Nei	82 %	33	90 %	100
Totalt	100 %	40	100 %	111

Hva la selskapet vekt på ved valg av ny revisor?		
	Store selskap	
	Andel	Antall
1. Ønsket samme revisor som i eiernes andre selskap	37,5 %	15
2. Ønsket å fortsette med samme revisor, selv om revisor skiftet selskap	20,0 %	8
3. Prisen	12,5 %	5
4. Anbefalinger fra andre	10,0 %	4
5. Kompetanse og kommunikasjon	7,5 %	3
6. Regnskapsførers anbefaling	2,5 %	1
7. Anbefaling fra forrige revisor	2,5 %	1
8. Valgte en revisor vi kjente til fra tidligere samarbeid	2,5 %	1
9. Annet	5,0 %	2
Totalt	100,0 %	40
	Små selskap	
	Andel	Antall
1. Ønsket samme revisor som i eiernes andre selskap	26,1 %	29
2. Ønsket å fortsette med samme revisor, selv om revisor skiftet selskap	21,6 %	24
3. Regnskapsførers anbefaling	12,6 %	14
4. Anbefalinger fra andre	9,9 %	11
5. Anbefaling fra forrige revisor	2,7 %	3
6. Valgte en revisor vi kjente til fra tidligere samarbeid	7,2 %	8
7. Prisen	6,3 %	7
8. Kompetanse og kommunikasjon	6,3 %	7
9. Geografi	3,6 %	4
10. Annet	3,6 %	4
Totalt	100 %	111

I hvilken grad er dere fornøyd/misfornøyd med kvaliteten på tjenestene fra den forrige revisoren?			
	Store selskap		
	Andel totalt	Antall	Andel av de som rangerte
1. Svært fornøyd	20 %	8	28 %
2. Fornøyd	40 %	16	55 %
3. Verken fornøyd eller misfornøyd	8 %	3	10 %
4. Misfornøyd	5 %	2	7 %
5. Svært misfornøyd	0 %	0	0 %
6. Vet ikke / ingen forhold til tidl. revisor	25 %	10	
7. Ønsker ikke svare	3 %	1	
Totalt	100 %	40	100 %
	Små selskap		
	Andel totalt	Antall	Andel av de som rangerte
1. Svært fornøyd	12 %	13	16 %
2. Fornøyd	32 %	36	45 %
3. Verken fornøyd eller misfornøyd	6 %	7	9 %
4. Misfornøyd	15 %	17	21 %
5. Svært misfornøyd	6 %	7	9 %
6. Vet ikke / ingen forhold til tidl. revisor	27 %	30	
7. Ønsker ikke svare	1 %	1	
Totalt	100 %	111	100 %

I hvilken grad synes dere forrige revisors honorar samsvarte med tjenestene som ble levert?			
	Store selskap		
	Andel totalt	Antall	Andel av de som rangerte
1. Svært bra samsvar	3 %	3	4 %
2. Bra samsvar	16 %	18	23 %
3. Verken bra eller dårlig samsvar	11 %	12	15 %
4. Dårlig samsvar	26 %	29	37 %
5. Svært dårlig samsvar	14 %	16	21 %
6. Vet ikke / ingen forhold til tidl. revisor	29 %	32	
7. Ønsker ikke svare	1 %	1	
Totalt	100 %	111	100 %
	Små selskap		
	Andel totalt	Antall	Andel av de som rangerte
1. Svært bra samsvar	8 %	3	11 %
2. Bra samsvar	18 %	7	25 %
3. Verken bra eller dårlig samsvar	15 %	6	21 %
4. Dårlig samsvar	23 %	9	32 %
5. Svært dårlig samsvar	8 %	3	11 %
6. Vet ikke / ingen forhold til tidl. revisor	28 %	11	
7. Ønsker ikke svare	3 %	1	
Totalt	100 %	40	100 %

Vedlegg 15:

Svarene i spørreundersøkelsen blant selskap som ble stiftet i 2000, og som ikke foretok revisorskifte i perioden 2000-2010, fordelt på små og store selskap:

I hvilken grad er dere fornøyd/misfornøyd med kvaliteten på tjenestene fra revisor?			
	Store selskap		Andel av de som rangerte
	Andel totalt	Antall	
1. Svært fornøyd	33 %	5	36 %
2. Fornøyd	47 %	7	50 %
3. Verken fornøyd eller misfornøyd	7 %	1	7 %
4. Misfornøyd	7 %	1	7 %
5. Svært misfornøyd	0 %	0	0 %
6. Vet ikke / ønsker ikke svare	7 %	1	
Totalt	100 %	15	100 %
Små selskap			
1. Svært fornøyd	43 %	15	44 %
2. Fornøyd	37 %	13	38 %
3. Verken fornøyd eller misfornøyd	14 %	5	15 %
4. Misfornøyd	0 %	0	0 %
5. Svært misfornøyd	3 %	1	3 %
6. Vet ikke / ønsker ikke svare	3 %	1	
Totalt	100 %	35	100 %

I hvilken grad synes dere prisen på tjenestene samsvarer med tjenestene som blir levert?			
	Store selskap		Andel av de som rangerte
	Andel totalt	Antall	
1. Svært bra samsvar	7 %	1	7 %
2. Bra samsvar	20 %	3	20 %
3. Verken bra eller dårlig samsvar	60 %	9	60 %
4. Dårlig samsvar	7 %	1	7 %
5. Svært dårlig samsvar	7 %	1	7 %
6. Vet ikke / ønsker ikke svare	0 %	0	
Totalt	100 %	15	100 %

	Små selskap		
1. Svært bra samsvar	9 %	3	9 %
2. Bra samsvar	14 %	5	15 %
3. Verken bra eller dårlig samsvar	43 %	15	44 %
4. Dårlig samsvar	17 %	6	17 %
5. Svært dårlig samsvar	14 %	5	15 %
6. Vet ikke / Ønsker ikke svare	3 %	1	
Totalt	100 %	35	100 %

Har selskapet vurdert å skifte revisor i løpet av disse 11 årene?

	Store selskap		Små selskap	
	Andel	Antall	Andel	Antall
Ja	20 %	3	17 %	6
Nei	80 %	12	83 %	29
	100 %	15	100 %	35

Dersom selskapet hadde blitt kontaktet av en annen revisor som tilbød seg å revidere selskapet for et lavere honorar - samt ta seg av alt papirarbeidet som er nødvendig ved et revisorskifte - ville det da ha vært aktuelt å skifte revisor?

	Store selskap		Små selskap	
	Andel	Antall	Andel	Antall
Ja	60 %	9	51 %	18
Nei	40 %	6	49 %	17
	100 %	15	100 %	35

Vedlegg 16:

Innleveringsprosjekt masteroppgave 8. november 2010:

Ole Kristian Nordengen

Innleveringsprosjekt masteroppgave ved Handelshøyskolen BI

- Hvorfor skifter selskap revisor?
- Og foretas revisorskiftene hyppigere enn tidligere?

Innleveringsdato:

08.11.2010

Stuedsted:

BI Oslo

Klar og operasjonell problemstilling:

Hvorfor skifter norske aksjeselskap revisor? Og skifter norske aksjeselskap revisor oftere nå enn tidligere?

Fullstendig disposisjon:**Innholdsfortegnelse****Liste over tabeller og figurer****Sammendrag****1. Innledning**

1.1 Historikk og markedssituasjon

1.2 Andre studier

2. Regelverk ved revisorskifte og revisors fratreden

2.1 Innledning

2.2 Ordinært revisorskifte

2.3 Skifte i revisors tjenestetid

2.4 Revisors fratreden

3. Problemstilling og teoretisk fundament

3.1 Innledning

3.2 Utvikling av problemstilling

3.3 Beskrivelse av forskningsområdet / tidligere studier

4. Forskningsmetode

4.1 Innledning

4.2 Samfunnsvitenskapelig metode

4.3 Populasjon

4.4 Utvalgsstørrelse

4.5 Spørreskjema

4.6 Svarprosent og bortfallsanalyse

4.7 Kodebok og datamatrise

5. Undersøkelsen

5.1 Innledning

5.2 Årsaken til revisorskifter

5.3 Omfang av pristilbud ved revisorskifter

5.4 Revisortilfredshet

5.5 Hva skjer når (/hvis) revisjonsplikten faller bort?

5.6 Skjer revisorskiftene hyppigere enn tidligere?

5.7 Hvor ofte har selskapene som ble stiftet i 2000 skiftet revisor?

6. Oppsummering og konklusjon

7. Referanser

8. Vedlegg

Fullstendig metodebeskrivelse:

1. Hvorfor selskap skifter revisor

Jeg ønsker å finne ut hvorfor norske aksjeselskap skifter revisor. For å finne ut dette vil jeg benytte spørreskjemaer pr. e-post, telefon eller post, avhengig av hvilken kontaktinformasjon jeg finner på det enkelte selskap. Det er gjort undersøkelser i andre land om sammenhenger mellom revisorskifter og ulike regnskapsstørrelser, men jeg ønsker å finne årsaken til skiftene ved direkte kontakt med selskapene.

Populasjonen er alle kunngjøringene vedrørende revisor i Brønnøysund i 2010. Pr. 24. oktober var det registrert 45 795 kunngjøringer om revisorendringer i 2010. Disse kunngjøringene kan deles inn i tre grupper. Den ene gruppen gjelder endringer hos revisor, som for eksempel skifte av organisasjonsnummer eller adresse, men uten at det har vært noe reelt revisorskifte. Den andre gruppen gjelder meldinger om at revisor har meldt inn sin fratredelse, merket "Fratrådt". Den siste gruppen er reelle skifter av revisor. Det er til selskap i den sistnevnte gruppen jeg vil sende spørreskjemaer.

På bakgrunn av foreløpige undersøkelser forventer jeg at ca. 60 prosent av kunngjøringene i 2010 er knyttet til reelle revisorskifter. Jeg har foreløpig ikke foretatt en beregning av utvalgsstørrelse, men jeg ser for meg at jeg må gjøre et tilfeldig utvalg på ca. 1 000 selskap. Kunngjøringene kan kopieres fra Brønnøysundregistrenes nettside til et excel-dokument hvor jeg kan foreta et tilfeldig utvalg. Etter å ha gjort utvalget vil jeg gjennomgå alle kunngjøringene, og fordele dem i de tre gruppene jeg har beskrevet over. Selskapene med reelle revisorskifter vil få tilsendt spørreskjema.

Spørreskjemaene skal inneholde få spørsmål, og spørsmålene skal være enkle å besvare. Siden revisorskiftet har skjedd i 2010 blir spørsmålene også aktuelle. På grunn av disse tre momentene håper og tror jeg at svarprosenten vil bli tilfredsstillende. Jeg kommer også til å sende en puring til selskapene som ikke svarer i løpet av to uker.

Spørreskjemaet er ikke ferdig utformet, men vil trolig inneholde disse spørsmålene:

1. Hva er bakgrunnen for at selskapet skiftet revisor? (med svaralternativer og ett åpent felt).
2. Hvor fornøyd var dere med den forrige revisoren (svaralternativer: skala 1 til 5 hvor 1 er svært misfornøyd og 5 er svært fornøyd)
3. Innhentet dere pristilbud fra flere revisorer før dere valgte ny revisor? (svaralternativer: ja, nei, vet ikke/ønsker ikke svare)
4. Hvis ja på spørsmål 3, hvor mange selskap? (svaralternativer: 2, 3, 4, 5 eller flere)
5. Dersom revisjonsplikten faller bort for deres selskap – vil dere fortsatt kjøpe revisjonstjenester? (svaralternativer: Ja, i samme grad som nå. Ja, men kun begrenset revisjon. Nei. Vet ikke/ønsker ikke svare.)

2. Skifter selskap revisor oftere nå enn tidligere?

For å finne ut om selskap skifter revisor oftere nå enn tidligere, ønsker jeg å se på utviklingen av revisorkunngjøringer de siste ti årene, fra 2001 til og med 2010. Kunngjøringsdatabasen i Brønnøysund ble etablert 1. november 1999, og jeg ser derfor ikke at det vil være praktisk eller hensiktsmessig å gå lenger tilbake i tid enn ti år.

Jeg har foreløpig ikke beregnet hvor stor utvalgsstørrelse jeg trenger, men ser for meg et utvalg på for eksempel 500 selskap fra hvert av de ti årene. Databasen som ligger tilgjengelig på Brønnøysundregistrenes nettside skiller ikke mellom revisorskiftene i de tre ulike gruppene jeg har beskrevet over. Jeg må derfor kontrollere hver enkelt kunngjøring og fordele dem i de tre ulike gruppene. Ved å generalisere resultatene fra utvalget, vil jeg finne totaltallene for reelle revisorskifter, revisorfratredelser og ”revisorendringer” for hvert av årene. Ved å

se dette i sammenheng med totalt antall aksjeselskaper pr. år, vil jeg kunne finne ut om det har vært endringer i andel reelle revisorskifter i løpet av de siste ti årene.

3. Hvor ofte har selskapene som ble stiftet i 2000 skiftet revisor?

Jeg ønsker også å gjøre et utvalg blant selskapene som ble stiftet i 2000, og som fortsatt eksisterer pr. 31.12.10, for å se hvor mange ganger disse selskapene har skiftet revisor. 2000 var det første hele året med tall fra kunngjøringsdatabasen. Jeg vil da gjøre et tilfeldig utvalg fra populasjonen. Foreløpige undersøkelser viser at ca. 40 prosent ikke har skiftet revisor i løpet av denne perioden, 33 prosent har skiftet én gang, 20 prosent har skiftet to ganger, mens 7 prosent har skiftet tre eller flere ganger.

4. Tilfredshet med revisor

Jeg vurderer også om jeg skal sende et spørreskjema til de selskapene jeg under punkt tre identifiserer at ikke har skiftet revisor siden selskapsstiftelsen i 2000. Spørreskjemaet vil inneholde spørsmål om i hvor stor grad de er fornøyd med sin revisor, om de har vurdert å skifte, og hva som eventuelt skal til for at de vil skifte.

Dette punktet vil avhenge av hvor stor arbeidsmengden blir knyttet til de tre første punktene.

5. Andre studier

Så vidt jeg har klart å finne ut er det ikke gjort andre studier i Norge eller internasjonalt hvor selskapene er blitt spurt direkte om hvorfor de har skiftet revisor. Det er imidlertid gjort studier om hvorvidt det er sammenhenger mellom revisorskifter og regnskapsstørrelser eller presisteringer/forbehold i revisjonsberetningen. Jeg vil gi en oversikt over relevante studier, og se på funnene fra mine undersøkelser i lys av disse.

Foreløpig oversikt over referanselitteratur:

Sundgren, S. 1998. Auditor choices and auditor reporting practices: evidence from Finnish small firms. *European Accounting Review* 19 (5): 413-437

Knechel, W. R. Niemi, L. Sundgren, S. 2008. Determinants of Auditor Choice: Evidence from a Small Client Market. *International Journal of Auditing*.

Beattie, V. Fearnley, S. 1995. The Importance of Audit Firm Characteristics and the Drivers of Auditor Change in UK Listed Companies. *Accounting and Business*.

Jeffrey A. Pittman, Steve Fortin. 2004. Auditor choice and the cost of debt capital for newly public firms. *Journal of Accounting and Economics*.

Clive Lennox. 2000. Do companies successfully engage in opinion-shopping? Evidence from the UK. *Journal of Accounting and Economics*.

Hope, Ole-Kristian, Langli, John Christian. 2007. Auditor Independence in a Private Firm Setting.

Gulden, Bror Petter. 2010. *Den eksterne revisor*. 7. utgave.